

לדמותו של חסיד אמת

תולדות
הרה"ח הרה"ת ר' דוד גולדברג ע"ה

תשורה משמחת הנישואין של
מנחם מענדל ודבורה לאה שיחין
גולדברג

יום רביעי כ"ז מנחם אב ה'תשע"ו, שנת הקהל
אנטוורפן, בלג'י

פתח דבר

אנו מודים לה' על כל הטוב אשר גמלנו, ובחסדו הגדול זיכנו בני-שואי צאצאינו החתן הרב התמים מ' **מנחם מענדל** שיחי' עב"ג הכלה המהוללה מרת **דבורה לאה** תחי'.

הננו מכירים טובה, התודה והברכה לכל אלו מידידינו וממכרינו שט-רחו ובאו מקרוב ומרחוק להשתתף ולחגוג עמנו ביום שמחת לבבנו, ולברך הזוג יחיו בחיים מאושרים בגו"ר.

מבוסס ומיוסד על הנהגתו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ בחתונת רבינו, הלא הונהג המנהג בקרב אנ"ש שיחיו לחלק תשורה לאלו שבאו לקחת חלק בהשמחה. הננו מתכבדים בזה להגיש לאורחינו הנכבדים תשורה מיוחדת הכוללת בתוכה, כדלהלן:

< תדפיס (מתוך ספר שייצא לאור בעזה"ת בעתיד הקרוב) מתול-דות חייו של הסבא רבא של החתן הרה"ח ר' **דוד גולדברג** ע"ה.

< שלשה פרקים הראשונים עוסקים בשרשיו הקדושים, אביו וסביו וכו', ובהמשך הקובץ סיקור כללית ומקיפה מחייו, ובעיקר על השפעתו הרבה בבית הדואר בירושלים.

< כמה מכתבים ומענות מהרבי נשיא דורנו, רואים אור כאן בפרסום **ראשון**, בעיקר בנוגע למשרתו הנ"ל ועידוד התמידי של הרבי להישאר בתפקידו בכדי להשפיע על חבריו לעבודה.

< צילומים ממכתבי הרבי לאמא של הכלה לגמר השידוך, להורי החתן ולהורי הכלה שיחיו לרגל יום חתונתם, ולרגל יום הולדתו של החתן שיחי'.

1) בהזדמנות זו אנו מבקשים מכל מי שיש לו איזו סיפור או מידע בנוגע להס-בא רבא לשתף אתנו. ובכדי להוסיפם למהדורות הבאות בעזה"ת, נא לשלוח אימייל ל: rebdovidgoldberg@gmail.com, ותודתינו נתונה להם מראש.

ליקוט ועריכת החומר נערך על ידי החתן שיחי' בעזרתם וסיועם
הרב של התמימים דוד ושמעון שיחיו אחיו של החתן, והת' לוי שיחי'
נפרסטק.

גם רוצים להכיר תודה מקרב לב להסבא של החתן הרה"ח ר' יעקב
שלמה, ואחיו הרה"ח ר' מרדכי גולדברג על עזרתם המרובה להכנת
הקובץ לדפוס. תודתנו נתונה להם.

ואנו תפלה שמשמחת חתונה זו נזכה בקרוב ממש לנישואין הנצחיים
של הקב"ה עם כנסת ישראל, בביאת משיח צדקנו עם הרבי בראשינו!

כ"ז מנחם-אב, תשע"ו, שנת הקהל

שבתי ורישא סלבטיצקי
אנטוורפן, בלג'י

יחיאל וחי' גולדברג
טורונטו, קנדה

גולדברג-אייזנברג-

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON

Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
493-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן

ליוכאוויטש

770 איסטערן פארקוויי

ברוקלין, נ. י.

ב"ה, כא! שבט תשנ"ב
ברוקלין, נ. י.

האברך הווי"ח אי"א נו"ב וכו'
מוה' מאיר יחיאל יהודה שי'
וב"ג תי'

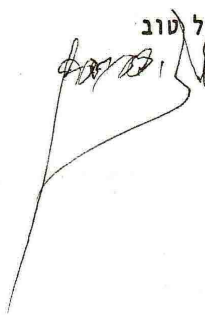
שלום וברכה!

במענה על ההודעה מקביעות זמן חתונתם
ליום כח' אדר הבע"ל,

הנני בזה להביע ברכתי ברכת מזל טוב מזל
טוב ושההי' בשעה טובה ומוצלחת ויבנו בית
בישראל בנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה
כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת
החסידות.

בברכת מזל טוב

מזל טוב

מכתב ברכה מהרבי לקראת הנישואין של הורי החתן שיחי

זילברשטיין-אנוטרפיין

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON

Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
Hyacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן

ליובאוויטש

770 אימטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, י"א אייר חשל"ה
ברוקלין

מרת רישא תחי'

ברכה ושלום!

במענה למכתבה בו כותבת ע"ד הצעת
נכבדות כו',

בודאי החליטו שניהם-לייסד ביתם על
יסודי התורה והמצוה בחיי היום יום,

ויהא השידוך בשעה טובה ומוצלחה.

הפ"נ שבמכ" יקרא בעת רצון על הציון הק"ו.

בברכה

מכתב ברכה מהרבי לאמא של הכלה לקראת גמור השידוך

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON

Lubavitch

770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213

Hyacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן

ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי

ברוקלין, נ. י.

ב"ה. יום א' דר"ח כסלו תשל"ו
ברוקלין, נ. י.

האברך הו"ח אי"א נו"נ
וכו' מזה' שנת' שי'
וב"ג חי'

שלום וברכה!

במענה על ההודעה מקביעות זמן חתונתם
ליום ט"ו כסלו הבע"ל,

הנני בזה להביע ברכתי מזל טוב
מזל טוב ושתי' בשעה טובה ומוצלחת ויבנו
בית בישראל בנין עדי עד על יסודי התורה
והמצוה כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי
תורת החסידות.

בברכת מזל טוב
מזל טוב

מכתב ברכה הרבי לקראת הנישואין של הורי הכלה שיחיו

גולדברג-ברוקלין
RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
493-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

בי"ה, יג' כסלו תשנ"ג
ברוקלין, נ. י.

הו"ח אי"א נוי"ב וכו'
מוה' מאיר יחיאל יהודה שי'

שלום וברכה!

במענה על ההודעה אשר נולד להם בן למזל טוב,

הנה יה"ר מהשי"ת שיכניסוהו לבריתו של אברהם
אבינו, וכשם שיכניסוהו לברית כן יכניסוהו לתורה
ולחופה ולמעשים טובים, ויגדלו ביחד עם זוג' תי'
מתוך הרחבה.

בברכת מזל טוב

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר
10.10.66

מכתב ברכה מהרבי לרגל ים הולדתו של החתן שיחיו

מפתח ענינים

- 3.....פתח דבר
- 11.....פרק ראשון - ר' יעקב שלמה
- 22.....ר' יחיאל
- 25.....פרק שני - ר' אלי' לייב משרת
- 37.....פרק שלישי - ר' אלתר שו"ב
- 51.....פרק רביעי - ר' דוד
- 81.....פרק חמישי - השפעתו בבית הדואר
- 111.....פרק שישי - מכתבי רבותינו נשיאנו

פרק ראשון

סבו ר' יעקב שלמה
ואביו ר' יחיאל גולדברג

ר' דוד גולדברג ע"ה¹ נולד בירושלים, להוריו הרה"ח ר' מאיר יחיאל יהודה ומרת צייטל ע"ה.

הרה"ח ר' יעקב שלמה

ילדותו

סבו (מצד אביו) היה הרה"ח הרה"ג ר' יעקב שלמה ע"ה. הוא נולד בשנת תר"ג לאביו ר' משה ב"ר חיים ולאמו מרת חי' אסתר ע"ה, בעיר לובלין, פולין, והיה מצאצאי בעל התוספות יום טוב.

אמרו חכמינו ז"ל: בוציץ בוציץ מקטפי' ידיע, ועוד בצעירותו נודע כבן עלי' ומתמיד גדול בלימוד התורה. בימי חייו הצעירים ידע סבל ותלאות. בהגיעו לגיל 13, יום הכנסו לעול תורה ומצוות, נפטרה עליו אמו מרת חי' אסתר ע"ה.

חתימתו

נישואיו

בהיותו בן 15 נשא לאשה מרת חנה גיטל ע"ה. אחרי חתונתו קיבל חותנו - שהי' עשיר גדול וחסיד מכובד - על עצמו להחזיקו על שולחנו למשך חמש עשרה שנה, בכדי שיוכל להתמסר הלאה ללימוד התורה מתוך הרחבה. כאמור, התמדתו בתורה היתה לשם דבר עוד מצעירותו, וכך המשיך עד סוף ימיו.

(1) עליו יסופר בהרחבה לקמן מפ"ד ואילך.

הצנע לכת

אינן לתאר את גאונותו בתורת הנגלה והנסתר וגודל קדושתו בריבוי הצומות והתעניות, כאשר מלבד תעניות הציבור היה מוסיף לצום ולהתענות בכל ימי השוכבים ואף נהג לצום תעניות בה"ב. מ' ימי הרחמים, בימי ערב ראש חודש וכדומה, וכל זה באופן של הצנע לכת וענוה עצומה, כדי שלא יכירו בעבודתו זו. ולא אחת אף ביטל ושבר את הצום, לאחר שהרגיש שיש מי שגילה את דבר ישיבתו בתענית.

זוגתו מרת חנה גיטל ע"ה, ניהלה בית מזיגת יין, כדי שבעלה יוכל להתמסר ללימודו בלי הפרעה. וכך התנהלו חייהם על מי מנוחות, עד שהחל המפנה בחייהם.

סיפור עלייתו לארץ הקודש

לילה אחד, חלם ר' יעקב שלמה חלום, והנה מופיע לפניו איש שיבה, ואומר לו כי עליו לנסוע לארץ ישראל, וביקש ממנו הבטחה על זה, ואף נתן לו תקיעת כף בחלום על כך. כשהתעורר משינתו התפעם לבו על החלום, ועל תקיעת הכף שנתן.

הוא קם ונסע אל מורו ורבו הרה"ק מבלנדוב זצ"ל, וסיפר לו על הדבר ושאל בעצתו. רבו אמר לו שעליו לקיים את דברי החלום. אולם, מרוב טרדות וסיבות שונות לא עלה בידו לבצע את הדבר מיד.

כך עברו למעלה מעשר שנים, עד שבאחד הלילות שוב הופיע

אותו זקן בחלומו והזהירו שנית כי עליו לעלות מיד לארץ ישראל.

ר' יעקב שלמה התעורר בפחד גדול, כאשר בני ביתו עוד נמים את שנתם. אבל בכל זאת החל בסדר עבודתו כמדי יום ביומו. והנה לפתע מתעורר בנו בכורו חיים אלעזר ומספר לאמו, כי איש זקן בא אליו בחלום לילה, ואמר לו: "אביך נתן לי תקיעת כף עוד לפני עשר שנים וכן הלילה נשבע לי שיעלה לארץ ישראל".

ר' חיים אלעזר
גולדברג ע"ה

כששמעה האם את דברי הילד, נכנסה לחדר בעלה וסיפרה לו על חלום בנם. מיד הבין ר' יעקב שלמה כי לא דבר של מה בכך הוא, וסיפר לה את אשר ראה גם הוא בחלומו, והודיע לה על החלטתו הגמורה לעלות לארץ ישראל.

אולם זוגתו התנגדה בתוקף להחלטתו, בטענה צודקת: "איך נוכל לפרנס ילדינו בארץ ישראל, הם עדיין קטנים וח"ו יכולים לגזוע שם ברעב".

כל נסיונותיו של ר' יעקב שלמה להניא את לב זוגתו מהתנגדותה זו לא צלחו, וכך עברו עליהם עוד כשנתיים ימים בחו"ל.

בליל שבת אחד התחולל המפנה, כשעמד ר' יעקב שלמה בתפילת ערבית והאריך בתפילת הלחש, הרגיש לפתע חבטה חזקה על גבו. הוא לא רצה להפסיק מתפילתו לראות מי הכהו, ורק לאחר שסיים את תפילתו הסתובב אנה ואנה - והנה אין איש בבית המדרש.

באותו לילה, בעת שנים את שנתו, שוב הרגיש חבטה חזקה, והנה הוא רואה בחלומו את אמו המנוחה כשהיא עומדת לפניו ואומרת: "אל תפחד בני, אני חבטתי בכך בעת תפילתך, וגם כעת באתי להזכירך ולהזהירך שעליך לעלות מיד לארץ ישראל, ובאם לאו - תתחרט". הוא התעורר משנתו ומיד גמרה בלבו החלטה נחושה ששום סיבות לא יעכבוהו מלעלות לארץ ישראל.

מיד למחרת השבת התחיל להתכונן לנסיעה. אולם, זוגתו שוב עיכבה בעדו מלבצע את רצונו, ולכן נסע לרבו הצדיק מבלנדוב זצ"ל להתייעץ אתו כדת מה לעשות. גם זוגתו הצטרפה אליו לנ-סיעה זו בכדי להסביר לרבי את טיעוני' המונעים אותה מלהסכים לרצון בעלה. אולם, הרבי חזר על האזהרות שעליהם לעלות לארץ ישראל, ובאם לאו הרי שתתחרט.

אולם, גם אחרי ששמעה דברים כדרכנות, לא מיהרה להכנע, והמשיכה בהתנגדותה. והנה מיד לאחרי שחזרה לביתה, חלתה לפתע במחלה אנושה. וכשראתה כי כלתה אלי' הרעה ר"ל, שלחה פתקה לצדיק מבלנדוב זצ"ל שיזכירה לרפואה שלימה.

הרבי ענה לשליח שסיכווי' להתרפאות תלויים רק באם מבטיחה היא לנסוע לארץ ישראל. השליח חזר לחולנית ומצא אותה במצב קשה מאוד. לאחר שמסר לה את דברי הצדיק, נענעה בראשה לאות הסכמה (מרוב חולשתה כבר לא יכלה לדבר). ומיד הוטב מצבה עד שנתרפאה לגמרי, ותיכף אחרי זה נסעו ביחד עם המשפחה לארץ ישראל.

אמירת התהילים הציל אתכם

בשנת תרמ"א הגיע ר' יעקב שלמה ומשפחתו לארץ הקודש. בהגיעם לנמל יפו לא הורשו לרדת מהאניה בגלל גזירת הממשלה הטורקית שאסרה על יהודים להיכנס ארצה. ונעמדו הוא וזוגתו יחד עם צאצאיהם להתפלל ואמרו תהלים בשברון לב.

תוך כדי הגיע אליהם בדרך פלא איש אחד ולקחם והכניסם לארץ בדרך עקיפה, אולם לא יכלו לקחת אתם מהאניה מאומה מרכושם הדל, וכך הגיעו לארץ בעירום ובחוסר כל.

כשדרכו רגליו בירושלים, נכנס לקבל ברכת שלום אצל האדמו"ר מלעלוב זצ"ל. אמר לו האדמו"ר: "תפילתך ותפילת צאצאיך הם שעמדו ועזרו לך שתוכל לעלות לארץ הקודש". האדמו"ר שהכיר בחשיבותו אכסנם בביתו למשך כמה ימים.

עולה במעלות בתורה

באחד הימים ניגש רבי יעקב שלמה אליו ושטח בפניו את מחשבותיו כי בדעתו לפתוח בית מסחר ליין, אולם האדמו"ר הניאו מכך בנמקו שעל מנת לעשות שידוכים טובים עם צאצאיו, אין מן הראוי שיהפוך לסוחר, אלא יגביר פעלים ויתעלה במעלות התורה והעבודה, וכן עשה.

אמרו חז"ל: "נקנתה לו ארץ ישראל ביסורין". סבל רב, עניות ודחקות עצומה היו מנת חלקו בירושלים, אולם למרות זאת היה כל כולו מסור ומוקדש אך ורק ללימוד התורה. גדולי ירושלים הכירו

את גדולתו והוקירוהו והעלו על נס את גדולת תורתו ועבודתו הקדושה, והתפעלו מרוב ענוותנותו המופלגת בהסתירו את מעשיו מעיני הבריות.

ר"מ בישיבה

לאחר הפצרות רבות ניאות להיות ר"מ בישיבת "חיי עולם". כאשר שיטת לימודו היתה ביסודיות ובהתעמקות עצומה, כשהוא מחדש חידושים כאחד הגדולים ומשקיע בתלמידיו את כל חיותו ומעיינותיו.

תלמידיו החשובים סיפרו והפליאו את התעמקותו בלימודו, כאשר היה מתנתק כליל מהנעשה סביבו.

להיכן נעלמו.. באמצע הלימוד?

אחד מתלמידיו, הרה"ג ר' ישראל יצחק רייזמאן (לימים שימש כאב בית דין העדה החרדית) סיפר, שאירע פעם שרבו ר' יעקב שלמה התעמק בסוגיא מסויימת בשבתו עם תלמידיו, וכך המשיך להתעמק בלימודו כל הלילה, מבלי להבחין שכל התלמידים כבר הלכו לביתם, וכבר האיר השחר.

כתב ידו של ר' יעקב שלמה

כאשר השמש של הבית המדרש הגיע בבוקר וראה אותו יושב

ולומד, שאל את ר' יעקב שלמה, מדוע הגיע היום כל כך מוקדם. ר' יעקב שלמה לא הבין את שאלתו, בחשבו שעדיין הוא יום אתמול, ולא הרגיש כלל שעבר עליו ליל חורפי שלם בהתעמקות בסוגיא, והשיב לו בתרעומת, שאינו מבין להיכן נעלמו התלמידים באמצע הלימוד...

טבילתו במקוה מציל חיים

מלבד שיעוריו בתורת הנגלה בש"ס ופוסקים, היה לו שיעור מיוחד בתורת הנסתר בכל אשמורת הבוקר. וזאת לא לפני שטבל עצמו במקוה טהרה. ולפעמים הלך עד למקוה המיוחס לרבי יש-מעאל כהן גדול ששכן מחוץ לתחומי העיר בכפר הערבי סילוואן.

פעם אחת אף הציל את חיי חברו על ידי הליכתו למקוה זה - היה זה לאחר שבאחד הבקרים התאחר ר' עקיבא יוסף שלזינגר לשיעורם בתורת הנסתר, החליט ר' יעקב שלמה לנצל את הזמן ולרדת לטבול במקוה רבי ישמעאל כהן גדול, ועשה את הדרך הארוכה במהירות ובזריזות.

כשהגיע קרוב למקוה שמע אנחה עמוקה מכיוון המקוה - מיד רץ ונכנס פנימה והנה באותו רגע קפץ משם ערבי ונמלט. כשנכנס נדהם לראות ידידו הרב שלזינגר כשהוא מרים ראשו מתוך מי המקוה ונושם בכבדות, וסיפר לר' יעקב שלמה שהערבי שברח רצה לחנקו, ולולי הגיע ברגע האחרון - הי' יכול להיות מאוחר מדי.

היה רגיל במדת השמחה ומרגלא בפומי: "למה לכם להטריח את הרבש"ע לפתוח את השערים כדי לקבל תפילותיכם שנאמרו

מתוך עצבות, הלוא טוב יותר להתפלל מתוך שמחה שמגעת עד כסא הכבוד".

בערך 35 שנה ישב ר' יעקב שלמה בירושלים, וכל השנים הללו היו קודש לתורה ולעבודת ה'. בשנה האחרונה לימי חייו נחלש מאד, וביום הכיפורים של שנת תרע"ו רצו למונעו מלצום, אולם הוא לא שת לבו לבקשת משפחתו והתחזק וצם.

מח"ס שלמי יעקב

הוא כתב הרבה חידושי תורה, והשאיר אוצר בלום של חידושים על מסכתות הש"ס. אחרי הרבה שנים, נכדיו וניניו ערכו וסידרו את כתביו, הוציאו חלק מהם לאור וקראוהו בשם ספר 'שלמי יעקב' על סוגיות הש"ס.

שער הספר 'שלמי יעקב'

פטירתו

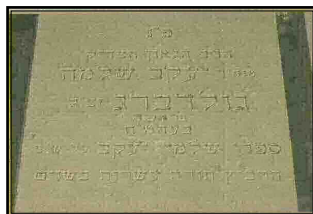
ביום י' כסלו תרע"ו, היום האחרון לימי חייו, ראו במחיצתו גדולות ונצורות. מרוב חולשתו לא היה יכול להניח את התפילין בעצמו, ולכן ביקש מבני ביתו להניח לו את התפילין, וכשהיה מוכתר בתפיליו עצם את עיניו והתחיל להתפלל ולומר פסוקי דרחמי, ופניו זהרו באור מופלא עד שהסובבים אותו לא יכלו להכירו.

כך שכב זמן רב, מוכתר בתפיליו, עיניו עצומות, שפתותיו דובבות, זיו פניו מאיר. לפתע פקח את עיניו וביקש מהסובבים אותו שיגישו לו מעט מים, בירך ברכת שהכל, וכך החזיר נשמתו

פרק ראשון - ר' יעקב שלמה

הטהורה ליוצרה במיתת נשיקה כשהוא מעוטר בתפיליו.

הוא נטמן בחלקת פולין, במרומי הר הזיתים שבירושלים.

קברה בהר הזיתים

פטירת זוגתו

זוגתו מרת חנה גיטל ע"ה נפטרה ביום כ"ה תמוז תרע"ח ונטמנה בהר הזיתים בקרבת מקום לציון בעלה.

הרה"ח ר' מאיר יחיאל יהודה גולדברג

ר' יחיאל גולדברג ע"ה

ילדותו

ר' מאיר יחיאל יהודה ע"ה, בנו של ר' יעקב שלמה, נולד בשנת תרל"ח בווארשא, וגר שם עד שעלה לארץ הקודש עם אביו בהיותו בגיל שלש, ושם נשא לאשה את מרת צייטל ע"ה, בחמשה עשר באב תרנ"ח, שבאה ממשפחה חבדית שרשית כפי שיסופר בפרקים הבאים.

יש לציין עובדה מעניינת: אשתו מרת צייטל סיפרה שיום אחד, בהיותה בגיל תשע עשרה, העיר אותה אביה בבוקר משינתה ובישר לה בשמחה: "מזל טוב צייטל!! דו ביסט געווארן א כלה" [נהיית כלה] (!). ותמיד כשסיפרה הסיפור הזה להילדים ולנכדים, הוסיפה בחיוך רחב: "הלוואי ותזכו לחיות חיים מאושרים כמו שחייתי עם האבא/סבא יחיאל ע"ה".]

נהנה מיגיע כפיו

ר' יחיאל היה נערץ על כל סביביו בהיותו תלמיד חכם מופלג, בעל הדרת פנים, הדור צורה ומרשים ביותר, ומוכתר בסמיכת חכמים לרבנות, אך לא רצה לקבל עליו עול רבנות כקורדום לחפור בו, ותחת זאת עסק לפרנסתו כחלפן כספים בשוק הבאטראק בעיר העתיקה ואחר כך במאה שערים. מפעם לפעם היה גם נוסע למדינת ערב בגין עיסוקו בהחלפת מטבעות.

פטירתו

הוא נפטר ביום כ"א סיון בשנת תשי"א, ונטמן בשייח' באדר על תנאי, ולאחר שהתאפשרה הקבורה העבירוהו לחלקת חב"ד, בהר הזיתים שבירושלים.

אשתו מרת צייטל

אשתו מרת צייטל היתה אשת חיל צדקת וחרוזה, ו'עזר כנגדו' לבעלה ר' יחיאל, היא סחרה בדברי גלנטריה (סדקית) ובחריצותה היתה עובדת ימים וילות, תמיד היתה עסוקה ופעילה, בעניני המשפחה ובעניני צדקה.

קברו בהר הזיתים

לעצמה היתה חוסכת ביותר והיתה מסתפקת בקב חרובין, תמיד היתה תורמת ועוזרת למשפחתה. כשהיתה תורמת לצדקה, אף פעם לא היה זה מכספים שהחסירה מבני ביתה אלא מכספים שעבדה והרויחה בעצמה למטרה זו.

נכדה זוכר אותה עמלה וטורחת להכין אוכל לכל בני הבית ולשרתם, וכשהיתה מתיישבת בסוף לאכול בעצמה, היתה יושבת בפאת השולחן, ואוכלת רק השריים ששרדה ממה שהגישה לבני הבית.

לבעת זקנותה, לא היתה זכאית לקצבת זקנה. והסיבה: מפני שנולדה הרבה לפני חוק הביטוח לאומי. היא לא התייאשה, ואחת לכמה שבועות היתה הולכת לשוק מחנה-יהודה בלווית בת או

תשורה מחתונת מענדי ודבורה גולדברג

נכדה והיתה קונה בחנות סיטונאית גרביים, מחטות וכיוצא באלו. בארון ביתה שמורה היתה ה"חנות" שלה. מפעם לפעם היו נכ-נסים לקנות אצלה ולסבתא היתה פרנסה.

אחרי פטירת בעלה ר' יחיאל בשנת תשי"א, היתה רגילה לאכול

ר' יחיאל גולדברג ומשפחתו בשנות ה'תר"פ
(ר' דוד נראה למטה בצד שמאל)

ולשהות בחגים בביתו של ר' דוד בנה, ר' דוד היה קשור ומסור לאמו בקשר אהבה שקשה לתאר.

בחג הפסח נהגה לא-כול מצות שמורה ממכונה עקב בעיות שיניים. אך בביתו הקפיד ר' דוד שתאכל את המצות כשהן עטופות בתוך שקית בד לבנה כדי שלא יתפזרו פירורים על השלחן.

פטירתה

היא נפטרה בשיבה טובה ביום ב' שבט תש"ל, ומנוחתה כבוד בחלקת חב"ד, בהר הזיתים שבי-רושלים.

קברו בחלקת חב"ד
בהר הזיתים

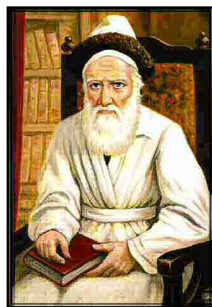
פרק שני

אבי סבו ר' אליהו יהודה לייב שיפמן
- המכונה ר' אלי' לייב משרת

הרה"ח ר' אליהו יהודה לייב שיפמן ע"ה

משב"ק אצל הצ"צ

סבא (מצד אביה) של מרת צייטל אמו של ר' דוד, היה הרה"ח ר' אלי' יהודה לייב שיפמן ע"ה, אשר שימש כמשב"ק אצל כ"ק אדמו"ר הצ"צ בליובאוויטש. הוא נולד לאביו ר' מאיר, ברו-סיא, בסביבות שנת תק"פ.

כ"ק אדמו"ר
ה'צמח צדק'

בשנותיו האחרונות של אדמו"ר הצ"צ, זכה ר' אלי' לייב להיות משרת ומשמש בקודש, ועבר להתגורר בעיירה ליובאוויטש. כפי הידוע, היה חביב מאוד בעיני הרבי. כינויו בליובאוויטש אז היה "אלי' לייב משרת".

שמו של ר' אלי' לייב נזכר במספר סיפורים מאותה תקופה, ומהם ניתן ללמוד על עבודתו בקודש.

והנה כמה מהם:

גם הנה"ב מתרצית לנסוע להרבי

בערב ראש השנה של אחת השנים הלך ר' אלי' לייב בחצר הרבי ובידו אחז קערה גדולה עמוסה בפ"נים שמסרו לו החסידים. מא-חוריו פסע אדמו"ר הצ"צ תפוס בהרהורים.

לפתע ראה אדמו"ר הצ"צ את החסיד הגאון ר' נחמי' מדוב-ראוונא. אמר לו אדמו"ר הצ"צ: "האם רואה אתה מה יש בקערה?"

דע לך שהיא מלאה בפרות ובעיזים שאודותם שאלו החסידים, סבור אני שמהיום והלאה אפסיק לקבל אנשים ליחידות, ולא אעסוק עוד בענינים מגושמים שכאלה".

לשמע הדברים, החל ר' נחמי' להמליץ טוב על החסידים, באמרו כי על ידי שהחסידים מבקשים ברכה מהרבי על עניני גשמיות, מתרצית גם ה'נפש הבהמית' שלהם לנסיעה לרבי, ואינה מונעת זאת מהם. בדרך זו זוכה נפשם האלוקית לבוא ולשמוע דא"ח (דברי אלקים חיים, מאמרי חסידות) מהרבי.

הסברו של ר' נחמי' מצא חן בעיני אדמו"ר הצ"צ והניח את דעתו הקדושה.

מופת כפול

ר' אלי' לייב היה אחראי על הנכנסים ליחידות אצל אדמו"ר הצ"צ. בעת הצורך היה נוהג גם ביד קשה למען כבודו של אדמו"ר הצ"צ.

הסיפור הבא נכתב ברשימותיו של כ"ק אדמו"ר נשי"ד:

פעם הגיעה אשה עגונה אחת אל אדמו"ר הצ"צ, ועמה בנה בן השנים-עשרה, שהי' אילם ר"ל וגם שמיעתו היתה כבידה מאד.

שבועות מספר ישבו בליובאוויטש, ולא הצליחו להכנס ליחידות. מרוב יאוש כתבה האשה את צרתה על פתק, נתנה אותה ביד בנה והורתה לו להכנס ולשבת תחת השולחן בחדר היחידות של אדמו"ר הצ"צ. היא הנחתה אותו לצאת מתחת לשולחן בעת שיכנס

אדמו"ר הצ"צ לחדר, ולמסור לידינו את הפתק.

הנער עשה כמצוות אמו, ונכנס וישב תחת השולחן. בעת שהגיע אדמו"ר הצ"צ יצא הנער ממקומו והגיש את הפתק של אמו לאדמו"ר הצ"צ. בראות זאת המשב"ק ר' אלי' לייב, קצף על הנער וצעק לעברו "שייגעץ"!

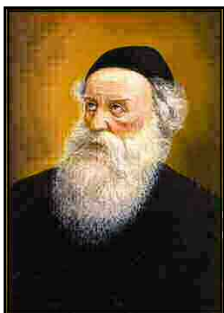
נענה אדמו"ר הצ"צ ואמר: "אמונה פשוטה מאירה את העיניים, כלום ניתנה גדולה אלא בשביל ישראל"? ואז פנה אל הנער והורה לו: "לך תגיד לאמך, שאביך חי, ועלי' לנסוע לדענענבורג".

אותה שעה ישבה העגונה אצל הרבנית רבקה ע"ה, כלתו של אדמו"ר הצ"צ, ובבכי סיפרה לה על מר גורלה, כיצד נעלם בעלה כבר שבע שנים. האשה סיפרה כי בידה היתר נישואין מכמה וכמה רבנים, אך ברצונה לקבל גם את הסכמת הרבי לך.

והנה תוך כדי שיחתם נכנס לפתע בנה וקרא בקול גדול: "אמא, הרבי אמר שאבא נמצא בדענענבורג...". כשמעה העגונה את קול בנה "האילים", ואת תוכן דבריו, אשר בעלה נמצא בדענענבורג, לא יכלה לשאת את התרגשותה והתעלפה מיד.

כשסיפרו את המופת הכפול לאדמו"ר הצ"צ, נענה ואמר: "וכי מהיכן אני לדעת שהנער הוא אילים!..."

וכשהדברים הגיעו לאזני הרבנית חי' מושקא, אשת כ"ק אדמו"ר הצ"צ, נענתה ואמרה: "תראו ממה מתפעלים אנשים. אצל אבי כ"ק אדמו"ר האמצעי, ואצל סבי כ"ק אדמו"ר הזקן, התגלגלו מופתים

כ"ק אדמו"ר הזקן

מתחת לשולחן, ואף אחד לא טרח להרימם; סבי אמר שרצונו שיבינו חסידות, וההתפעלות ממופתים - זה שייך ל'וואהלין'".

קפיצת הדרך לוויטעבסק

במסגרת עבודתו נוכח ר' אלי' לייב במופתים ובנפלאות רבים שחולל הרבי. אך לא זו בלבד, פעמים שימש הוא עצמו 'צינור' לפעולות נפלאות של הרבי.

הסיפור הבא הוא בבחינת 'א בעל שם'סקע מעשה':

פעם קרא כ"ק אדמו"ר המהר"ש את אחיינו ר' מרדכי, בן אחיו הרה"ק ר' ברוך שלום (לימים היה רב בוויטעבסק), וביקשו שילך אתו לר' אלי' לייב משרת.

כשנכנסו לחדרו, שאל אדמו"ר המהר"ש את ר' אלי' לייב: "היכן היית בלילה?" ר' אלי' לייב היה נבוך ולא ידע מה לענות.

נענה אדמו"ר המהר"ש וסיפר לר' מרדכי:

"לבני העיר וויטעבסק היתה שאלה דחופה שרצו לשאול את אבי אדמו"ר הצ"צ, היתה זאת שאלה שנגעה בדיני נפשות, וצריכים היו לתשובה מיידית.

הבעי' היתה שוויטעבסק נמצאת במרחק רב מליובאוויטש, כך שגם אם היו שולחים רץ מיוחד עם סוס, לא היה יכול להספיק לנ-

סוע לאדמו"ר הצ"צ ולחזור ולהביא את התשובה בזמן, בפרט שהי תקופה היתה חורפית והדרכים היו מלאים בבוץ ושלוליות גשם.

הסיפור התרחש במוצאי שבת קודש בשעה עשר בלילה. אדמו"ר הצ"צ ברוח קדשו ראה את מצוקת חסידיו והוא קרא אליו את מש-רתו ר' אלוי לייב.

כשנכנס, שאלו אדמו"ר הצ"צ אם יסכים לשתות מעט משקה. הבין ר' אלוי לייב שיש דברים בגו. והשיב, שאם הרבי יתן לו, הוא לא יסרב לשתות... נתן לו אדמו"ר הצ"צ כוס גדול מלא ספירט, ור' אלוי לייב אמר לחיים ושתה את הכוס עד תומה. לאחר מכן שוב שאלו אדמו"ר הצ"צ אם ירצה לשתות כוס נוספת. שוב ענה ר' אלוי לייב שאם הרבי יתן - אינו יכול לסרב.

כוסות המשקה פעלו את פעולתן, והמשרת ר' אלוי לייב השתכר כהוגן. אדמו"ר הצ"צ חגרו בחגורה, שם מכתב בכיס מעילו בצורה בולטת, והראה לו מרחוק את אורות העיר וויטעבסק, והורה לו ללכת לשם.

ר' אלוי לייב התחיל לצעוד לעבר העיר, ובמשך דקות ספורות כבר הגיע לשם. עסקן הציבור הנגיד ר' יהודה קרלין יצא אז מבי-תו, והנה לפניו משרתו של אדמו"ר הצ"צ. לתומו חשב ר' יוד'קע שהמשרת נמצא בעיר כבר מערב שבת.

לפתע הבחין במכתב אדמו"ר הצ"צ שבכיס מעיל המשרת. הוא הוציא את המכתב, ושמחה גדולה הציפה את לבו כאשר קרא את תשובת אדמו"ר הצ"צ. כשסיים לקרוא, החזיר את המכתב למקומו

ופטר את ר' אלי' לייב לדרכו.

ביצאו את וויטעבסק, ראה ר' אלי' לייב את אורות העיירה ליובאוויטש והחל לצעוד לשם. אחרי רגעים ספורים כבר הי' בביתו של אדמו"ר הצ"צ. אדמו"ר הצ"צ הוציא את המכתב מכיסו. ר' אלי' לייב נשכב לישון. וכך המשיך לישון עד בוקר, מבלי שידע דבר מכל אשר אירע עמו בלילה. "כך פעל אבי אדמו"ר הצ"צ, לה-צלת נפשות בעיר וויטעבסק" - סיים אדמו"ר המהר"ש את סיפורו לאחינו ר' מרדכי.

היציאה מבית הרבי

עבודתו של ר' אלי' לייב כמשמש בקודש נמשכה מספר שנים, עד שנאלץ לעזוב את תפקידו.

סיפר הרה"ח ר' נחום רבינוביץ ע"ה אודות זקננו ר' אלי' לייב: בשנת תרכ"ד, כשתי שנים לפני הסתלקותו של אדמו"ר הצ"צ, חלה אדמו"ר הצ"צ את חליו, ומפני האי-סדרים וכו' שנעשו אז על ידי זה, לא קיבל ר' אלי' לייב את משכורתו.

הרקע לכך הוא המצב הכלכלי הירוד ששרר בביתו של אדמו"ר הצ"צ באותם ימים. הגיעו הדברים לידי כך, שלא היה כסף בבית אדמו"ר הצ"צ לשלם משכורתם של המשרתים בקודש, ביניהם ר' אלי' לייב, ונאלצו לפטרם.

ר' אלי' לייב נשאר לעבוד בבית הרבי ללא תשלום, אבל כשה-גיעו מים עד נפש והיה חייב לפרנס את בני משפחתו, נאלץ לעזוב

פרק שני - ר' אלוי לייב משרת

את בית הרבי, והלך לעסוק בעבודת כפיים לפרנסתו.

כעבור חודשים מספר, בשנת תרכ"ו הסתלק אדמו"ר הצ"צ, ועלה למרומים. כ"ק אדמו"ר המהר"ש התמנה לממלא מקומו בעיירה ליובאוויטש.

ברכת המהר"ש לבנו 'אלתר'

נניח לרגע את מצבו הכלכלי, ונתמקד במועקה אחרת שהיתה על לבו של ר' אלוי לייב אשר כמה מילדיו נפטרו בצעירותם. כאשר זכה לבן נוסף, קרא את שמו 'אלתר משה ליפא', השם 'אלתר' ניתן לו כסגולה לאריכות ימים.

כעבור שנים מספר, בהיותו כבן שמונה חלה הילד אלתר במחלה קשה, דאגה רבה מילאה את לבו של אביו ר' אלוי לייב, ובצר לו נסע לליובאוויטש, לקבל את ברכת אדמו"ר המהר"ש עבור בנו.

חצר רבותינו נשיאנו בעיירה ליובאוויטש

הוא הגיע
באמצע הלילה,
וכשנכנס
לה'חצר' ראה
שהנר בביתו של

אדמו"ר המהר"ש עדיין דולק. הוא דפק בהדלת, ואדמו"ר המהר"ש בעצמו פתח את הדלת.

אדמו"ר המהר"ש קיבלו בסבר פנים יפות, ואמר לו מיד: "חכיתי לך, ידעתי שתבוא! כיון שאבי אדמו"ר הצ"צ, השאיר קודם הסת-

לקותו כסף עבורך, בשביל אותם החדשים בהם עבדת ולא קבלת משכורת".

אדמו"ר המהר"ש עלה על סולם קטן שעל יד ספרייתו, הוציא מעטפה שהיתה טמונה בארון הספרים, והגישה לר' אלי' לייב, במעטפה היה כל הסכום שהגיע לו עבור עבודתו בבית אדמו"ר הצ"צ. אחר כך ישבו ודיברו בידידות רבה.

באותו מעמד שטח ר' אלי' לייב את צרותיו בפני אדמו"ר המהר"ש, ועל בנו החולה, ושכמה מילדיו נפטרו בצעירותם. וביקש ברכה עבורו שיזכה לאריכות ימים.

הוא גם שאל את אדמו"ר המהר"ש, האם עליו לקבל את ההצעה שהציעו לו, לעבוד במסחר של נעליים. נענה אדמו"ר המהר"ש ואמר לו: "אט די הענט וואס האבן באדינט דעם טאט'ן, זאלן זיך ניט פארנעמען מיט שייך [אותם ידים ששימשו את אבי, לא יתעסקו בנעליים], שמע בקולי, קח את בנך אלתר וסע לארץ ישראל, ושם תזכו לאריכות ימים".

עלי' לארץ ישראל

ר' אלי' לייב עשה כמצות רבו, ובשנת תרכ"ח (לערך) עלה לארץ ישראל עם אשתו ובנו. הוא התיישב בישוב היהודי בחברון, שם היתה קהילה גדולה של חסידי חב"ד.

את אוצרות הקודש שהיו עמו מעת היותו משרת בקודש, נטל עמו בעלייתו. ביניהם היו כתבי יד קודש מרבתינו נשיאנו, אשר

את חלקם קיבל במשך השנים כמתנה מידי הקדושות של אדמו"ר הצ"צ.

חפצי קודש שקיבל מבית הרב

בנוסף לכך, היתה ברשותו מקטרת בה עישן אדמו"ר הצ"צ, אותה זכה לקבל כמתנה מידי הקדושות, וכמו כן פריטים נוספים: ספר תניא מדפוס ראשון, אותו העניק כ"ק אדמו"ר הזקן לאחד מבני המשפחה, ור' אלי' לייב קיבלו בירושה. ליקוטי תורה בו למד אדמו"ר הצ"צ, ואף רשם על הגליון את הערותיו בכתב ידו הקדו-שה, תפילין יקרות שכתב הרה"ח ר' ראובן סופר, סופרו המפורסם של אדמו"ר הזקן, ועוד.

גם ספר תורה שאדמו"ר הצ"צ כתב בו את האות הראשונה, נטל עמו ר' אלי' לייב בעת עלייתו לארץ. ספר תורה זה עבר בירושה לבנו הרה"ח ר' אלתר משה ליפא ליבערמאן ע"ה, שהכניסו לבית הכנסת חב"ד במאה שערים.

פטירתו

ר' אלי' לייב האריך ימים בארץ הקודש, ונפטר בכ"ז חשוון תר"ן, ומנוחתו כבוד בחלקת חב"ד, בהר הזיתים שבירושלים.

פרק שלישי

סבו ר' אלתר משה ליפא ליבערמאן
- המכונה ר' אלתר שו"ב
(בן ר' אלי' לייב משרת)

הרה"ח ר' אלתר משה ליפא ליבערמאן ע"ה

ילדותו

ר' אלתר משה ליפא, בנו של ר' אלי' לייב, נולד בשנת תר"כ בליובאוויטש. כאמור, אביו ר' אלי' לייב שימש אז בביתו של אדמו"ר הצ"צ, כך שגם בנו, ר' אלתר זכה לבלות את שנות ילדותו הראשונות בצילא דמהימנותא, בביתו וחצירו של אדמו"ר הצ"צ. הוא היה עדיין ילד בעלותו לארץ הקודש עם אביו בשנת תרכ"ח.

ר' אלתר שו"ב

חתונתו ומגוריו

בצעירותו למד בישיבה בירושלים עיר הקודש, ובערך בשנת תרל"ח נשא לאשה את בתו של החסיד ר' דוד לייב יפה מחברון, ולאחר החתונה התיישב בירושלים בעיר העתיקה.

ראש השו"נים בירושלים

ר' אלתר היה מקורב להגאון החסיד ר' שניאור זלמן מלובלין, בעל ה'תורת חסד', אשר הקים באותה תקופה בית דין צדק בירושלים. ונתמנה על ידו למקבל הקהל שבאו להתדיין בהבית דין.

גם נתמנה על ידי ה'תורת חסד' לתפקיד השוחט ובודק, מינוי זה היה מיד לאחר חתונתו,

קברו של הגה"ח ר' שניאור זלמן מלובלין זצ"ל

כשהוא עוד צעיר לימים (בגיל עשרים לערך).

כחמישים שנה שימש ר' אלתר בתפקיד זה. עד שרבים מבני ירושלים הכירוהו בשם 'ר' אלתר שוחט', ולא ידעו את שם משה-פחתו. בשנותיו המאוחרות תפקידו הורחב והיה לממונה על כל השוחטים של ירושלים, והאחראי בבית המטבחים.

חסיד וירא שמים גדול היה ר' אלתר, ורבים מבני ירושלים הקפידו לאכול רק משחיטתו. זקני ירושלים העידו על התורים הארוכים שהשתרכו בערב יום כיפור על יד ביתו של ר' אלתר, כדי לשחוט את תרנגול הכפרות.

הרה"ח ר' חיים משה אלפרוביץ ע"ה

מסופר שכאשר הגיע החסיד הנודע ר' חיים משה אלפרוביץ לארץ הקודש, שימש גם הוא כשוחט ובודק, והחל לשחוט גם עבור יהודי מאה שערים. כששמע שישנם מהבאים אליו שהיו שוחטים את עופותיהם בשנים שעברו אצל ר' אלתר, הפסיק ר' חיים משה לשחוט, ושלה את כולם שישחטו אצל ר' אלתר שוחט'.

עסקנות חב"דית

ר' אלתר היה גם מעורב בעסקנות הכללית בירושלים עיר הקודש. בשנת תרס"ה נתקיימו בחירות בתוך הקהילה החב"דית, מי היה בהנהלת הכולל למנות את ממוני הכולל (ראה הצילום) ור' אלתר היה א' מהמועדים.

פרק שלישי - ר' אלתר שו"ב

לנו הלאה בנשואים קצתם ונתוספת פה
במק, יקראו קאסער הנו"ב ו' 3 י"ב

רשימת המועמדים:

ב"ה

לבחור מתוכם עשרה אנשים להנהגת הכולל למשך שנה אחת והנבחרים ימנו את ממוני הכולל. כפי חוקי הבחירות הקודות ירשמו על הגליון המודפס הזה בתמונת אפס (0) כזה אצל שם האי"ש שבוחר בו.

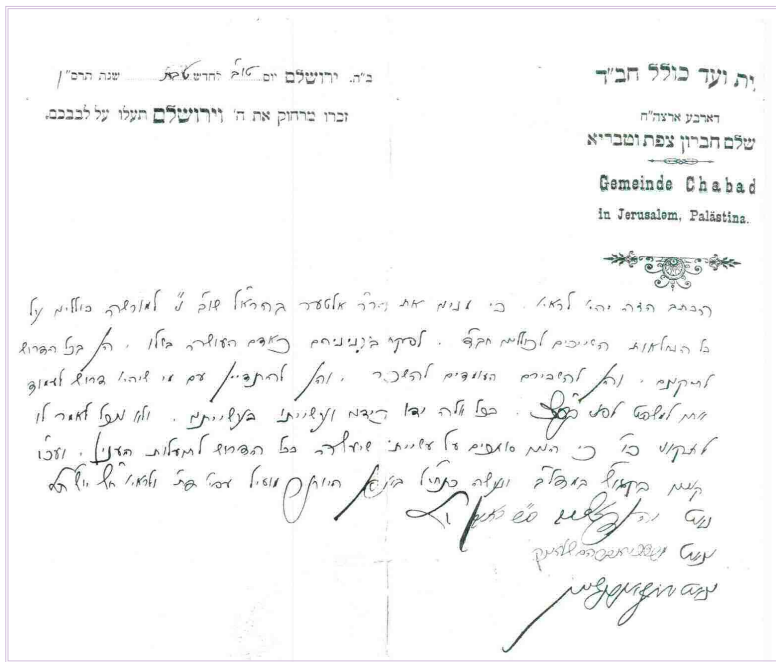
פתקאות אחרות או שמות נוספות ע"ז הגליון לא יחשבו כלל. הקלפי תפתח יום א' דרי"ח אדר ש"ו.

ה"ר אברהם צבי ברודנא	ה"ר חיים קלאטש	ה"ר מרדכי רודנער
אלטער שו"ב	חיים הכהן הורביץ	מענדל לאנדא
אהרן עטינגער	יהודא זרחי' שפירא	מענדיל חייקין
אברהם אדיעזעראוו	יהודא אידל גיטזאן	מאיר מייזיל
אליעזר עטינגער	יצחק שריון	משה יצחק יפה
אברהם לעוויגראד	יצחק ספאקאיינו	מרדכי חגיז
אליעזר וערהזאן	יצחק לעווין	מענדיל הייטאוויץ
ברוך מרדכי עטינגער	יוסף רוי חגיז	מיכאל וישענבערג
דוד לבנין	יעקב ספאקאיינע	ניסן הורביץ
דובע' שפירא	יעקב קופיל האראדעצקי	נחום חנון
דוד בריי הלוי	יהודא לייב סלאנים	פסח שאולזאן
העשיל הארעליק	יואל דיסקין	פסח גורעוויץ
זלמן ברי'ש קורנאווסקי	יהושע ייזחאוויץ	שלמה חגל רמו
זלמן אהרן גאלד	יצחק חלבן	שלמה מיטלמאן
חיים בער ב"ד נח	משה מרדכי שאולזאן	שלמה שרייבער
חיים מנחם מענדילזאן	משה ניצבורג	שמחה שריון

דפוס החדש בתי ורשא

רשימת המועמדים להנהלת כולל חב"ד
(שמו של ר' אלתר מופיע למעלה בצד ימני)

תשורה מחתונת מענדי וזכורה גולדברג

מורשה על כל הנחלות השייכים לכולל חב"ד

שער הספר 'בונה ירושלים'

זכה ר' אלתר בשנת תרס"ו להתמנות ל'מורשה הכוללים על כל הנחלות השייכים לכוללים חב"ד' - שהיה עבודה מאד חשובה (ראה הצילום).

ר' אלתר היה עוסק גם בהדפסת ספרי חסידות. בשנת תרפ"ו הוציא לאור יחד עם ר' חיים אלעזר ביחובסקי את הספר "בונה ירושלים", והוא ליקוט מאמרים קצרים

מאדמו"ר הזקן¹.

ביהכ"נ 'אוהל יצחק' ברחוב בעל התניא

גבאי ומשפיע ביהכנ"ס חב"ד

ר' אלתר הי' אחד מהחלוצים שיצאו לגור מחוץ לחומות העיר העתיקה, ונמנה על מייסדי שכונת מאה שערים בירושלים. הוא אף הקים את בית הכנסת חב"ד ברחוב בעל התניא, שנקרא אז בשם "אוהל יצחק".

כשיצא ר' אלתר מהעיר העתיקה עדיין לא היו במאה שערים בתים לגור בהם, והוא התגורר בחצר חב"ד ברחוב החבשים.

לאחר שהסתיימו בניית הדירות במאה שערים עבר ר' אלתר לגור בשכונה זו. בתחילה לא היה בידו כסף והיה גר בשכירות בדירה השייכת לכולל חב"ד, עד שרכש בית ברחוב בעל התניא בסמיכות לבית הכנסת.

ר' אלתר התמסר לבניית הבית הכנסת, ולשם כך נסע לבקר בכמה וכמה בתי כנסיות ברחבי הארץ, ומכל בית הכנסת העתיק רעיון מסוים שמצא חן בעיניו, ועל פי זה בנה את הבית הכנסת החב"די. הוא ומשפחתו היו מתפללים קבועים בבית הכנסת זו.

1) ראה תו"מ חט"ר ע' 238 : "כנוגע למאמרים שבכונה ירושלים, לא ידוע אם כולם מאדמו"ר הזקן". ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר הרי"צ ח"ד. ולהעיר שכ"ק אדמו"ר נשי"ד מציין להספר בכ"מ, וראה לדוגמא הערת כ"ק אדמו"ר נשי"ד בספר המנהגים ס"ע 27, לקו"ש חט"ז ע' 422 הע' 53.

ר' אלתר אף שימש משך שנים רבות כגבאי בית הכנסת, והיה מראשי הקהל. הוא השקיע כוחות רבים בטיפוח הבית הכנסת ופי-תוחו, עד שהפך לאחד מבתי הכנסיות המפוארים בירושלים באותה תקופה (כנזכר בפרק הקודם, ר' אלתר הכניס לבית הכנסת, ספר תורה מיוחס שהיה בחזקתו).

גם על עניניו הרוחניים של הבית הכנסת היה ר' אלתר אחראי. הוא היה חוזר בקביעות מאמרי חסידות בכל שבת ושבת בעת רעוא דרעוין, והיה אחראי על ארגון ההתוועדויות בבית הכנסת.

לעתים היו ההתוועדויות מתקיימות בביתו של ר' אלתר עצמו. אחת מהזדמנויות אלו היתה ההתוועדות של שמחת תורה, שאז הגיעו אנשי הקהילה כולם להתוועד בביתו, ושמחת התורה היתה מרקיעה שחקים.

הקפדה על תקנות אדה"ז

אחד הדברים עליהם הקפידו בבית הכנסת היה קריאתו ותקנתו של רבינו הזקן בספר התניא בענין בעלי תפילה.

הבעלי תפילה בבית הכנסת היו יהודים יראי שמים וחסידים, שנבחרו בקפידה רבה. כאשר ר' אלתר נמנה גם הוא על בעלי התפילה אלו ואף שימש במשך שנים רבות כחזן לתפילת מוסף בר"ה וביום הכיפורים.

על קיום תקנות התפילה של אדמו"ר הזקן סיפר החסיד ר' חיים בער חיימסון, מבעלי התפילה הקבועים בבית הכנסת, שכשבאו

פרק שלישי - ר' אלתר שו"ב

ביהכ"נ 'צמח צדק' בעיר העתיקה

השד"רים ר' ישראל ב"ר יצחק יפה (מחותנו של אדמו"ר הזקן) ועמו ר' משה ב"ר דוד יפה לארץ הקודש להקים את הישוב החב"די בחברון, התקינו להעמיד בעל תפילה מיוחד כרצון קדשו של אדמו"ר הזקן, והדבר נמשך בחברון עיר הקודש, ואחר כך גם בבתי הכנסת החב"דיים שבירוש-לים, הן בית הכנסת צמח צדק בעיר העתיקה, והן בית הכנסת אוהל יצחק בשכונת מאה שערים.

בעקבות קיום תקנות אלו, התקיימו התפילות בבתי כנסיות אלו בסדר מופתי כאשר הקהל שקוע בתפילתו במלא הכוונה.

מקושר לכ"ק אדמו"ר הרי"ץ

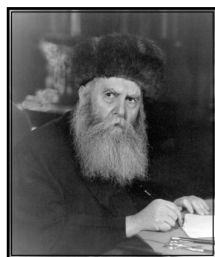
מתפללי בית הכנסת חב"ד במאה שערים השתייכו ברובם לח' סידי קאפוסט. אך ר' אלתר השתייך לחסידי ליובאוויטש, והיה מקושר לרבותינו נשיאינו בכל נימי נפשו.

התקשרותו העזה לרבותינו נשיאינו הגיעה לשיאה בעת ביקור אדמו"ר הרי"ץ בארץ הקודש בשנת תרפ"ט.

עוד קודם בואו של הרי"ץ החל ר' אלתר להתכונן, והוא הזמין מנגריה בירושלים כסא מיוחד עבור הרבי. כסא זה היה מעין כורסה מרשימה ומפוארת המרופדת בצבע ירוק. כורסה זו היה מביא אתו

למקומות מסעותיו של הרבי, כדי שהרבי ישב וינוח עליה.

הרבי מתאכסן בביתו

כ"ק אדמו"ר הריי"ץ

כאשר הגיע אדמו"ר הריי"ץ בחודש מנחם-
אב לארץ ישראל, התאכסן בבית ר' אלתר במאה
שערים, ור' אלתר יצא לתחנת הרכבת לקבל את

פניו.

ליד ביתו של ר' אלתר כבר צבאו המון חסידים שהמתינו
לאדמו"ר הריי"ץ ומילאו את הרחוב עד לבלי יכולת מעבר. על
מנת לאפשר לאדמו"ר הריי"ץ לנוח ממסעו ולהתרענן מעט בטרם
יראה את הקהל, לקחו ר' אלתר מסביב דרך רחוב ברמן אל אחורי
הבית, שם הניח אבן גדולה ליד החלון והרבי עלה עלי' כמדרגה
ונכנס דרך החלון לבית בלי שקהל חסידיו ידעו כי כבר הגיע. רק
לאחר שהרבי התרענן ונפש מעט, יצא אל הקהל וקיבל שלום מכו-
לם.

סיפור זה נמסר גם בגירסא אחרת, על ידי נכדתו של ר' אלתר -
מרת מלכה שטרן ע"ה, היא היתה כבת שתים-עשרה בזמן המאורע,
וכך סיפרה:

"באחד הפעמים, בדרכו חזרה של אדמו"ר הריי"ץ מביקורו
באיזה מקום, נסע ר' אלתר אתו ברכב, והבחין שאדמו"ר הריי"ץ
היה עיף במאוד. הציע ר' אלתר לאדמו"ר הריי"ץ לסור אליו לביתו
לפוש קימעא, ואחר כך יקבל אנשים ליחידות.

פרק שלישי - ר' אלתר שו"ב

למרבה הנאתו קיבל הרבי את ההצעה, ור' אלתר ביקש מהנהג לסטות מדרך המלך וליכנס לחצר ביתו מאחוריו, שלא יבחיץ קהל הגדול שהתאסף לפניו. הוא הזיז אבן גדולה לעבר החלון, והרבי עלה על האבן ונכנס לבית, שם נח כשעתיים ואחר כך קיבל את הקהל".

הזקן והחשוב

ר' אלתר נתבקש על ידי הרבי להיות במחיצתו בכל מסעותיו בארץ. למרות הגיעו לגיל זקנה, לא ויתר ר' אלתר על הזכות והתלווה אל הרבי בכל מסעותיו. והוא אשר קיבל את הפ"נים מהקהל עבור הרבי. הודות למעמדו ואישיותו אף נסע פעמים מספר ברכב יחד עם הרבי.

במכתבו מא' מבני ביתו, אדמו"ר הרי"ץ מזכיר את ר' אלתר בין המשמשים בקודש שקבלו את הפדיונות מהקהל בעת ביקורו בקבר רחל, ומכנהו "הזקן והחשוב".

וכך כותב אדמו"ר הרי"ץ:

"נוסעים אנו לחברון. על הדרך הוא קבר רחל אמנו, חצי שעה נסיעה עם המכוניות. כאשר שמעו בבוקר שנוסעים לחברון ואשר בשעה 1 יהיו בציון של רחל אמנו, קהל גדול הלך לשם. בהגיענו לשם החלו לתת לי פדיונות למאות, הוכרחתי להעמיד 5-6 אנשים שיקחו הפדיונות מהאנשים ולהעבירם אלי:

(1) ר' אלתר שי' [שימחוביץ]. (2) הר' שלמה ליב שי' [אליעזר-

(רוב]. 3) הזקן והחשוב ר' אלטר שי' שו"ב. 4) הראש ישיבה של הישיבה [תורת אמת, הרב משה אריה ליב] שפירא. 5) ר' ניסן הורוויץ שי'. 6) התלמיד ר' שלום שי' שו"ב [פויזנער].

אלתר... דו ביסט מיינער

כשעזב אדמו"ר הריי"ץ את ארצנו הקדושה, ליווה אותו ר' אלתר ברכבת עד אלכסנדרי' שבמצרים. לפני שאדמו"ר הריי"ץ נפרד מאנ"ש, בעמדו על מדריגות הרכבת, פרץ ר' אלתר בבכי גדול לפני הרבי. פנה אליו הרבי ואמר: "אלתר וויין נישט, דו ביסט מיינער" [אלתר אל תבכה, אתה שלי]. ונתיישבה דעתו.

(יש אומרים שביטוי זה נאמר לו בהזדמנות אחרת: כששהה אדמו"ר הריי"ץ בבית הכנסת "צמח צדק" שבעיר העתיקה, ניגש ר' אלתר וביקש מהרבי שיואיל לבקר גם בבית הכנסת אוהל יצחק, שבשכונת מאה שערים. הרבי סירב לבקשתו (כנראה מפני שאז הבית הכנסת עדיין היה שייך לחסידי קאפוסט). אך יחד עם זאת אמר לו "אלתר, דו ביסט מיינער".)

קיום ברכת הרבי מהר"ש

ר' אלתר זכה והתקיימה בו ברכתו של אדמו"ר המהר"ש שבי-רכו באריכות ימים, הוא ראה בנים, נכדים ונינים רבים. עד היום זוכרים צאצאיו איך היה מקרבם ומשתעשע עמהם, בין לבין היה מחנכם, ומלמדם ענינים שונים ומעוררם על חשיבות לימוד התורה וכדומה.

רודף שלום

גם בעת זקנותו היה הולך ומתנהג כאיש צעיר לימים. בסוף ימיו החלה בירושלים המחלוקת הגדולה סביב השחיטה, כאשר ר' אלתר מתוקף תפקידו כראש השוחטים בירושלים ניסה ללכת בין הטיפות ולפשר בין הצדדים, על מנת למנוע חילול ה'.

בכדי לשמור על האחדות, נתן ר' אלתר מקום גם לאלו שלא קיבלו על עצמם את שחיטת העדה החרדית, דבר שגרם שהיו קיצוניים בשולי המחנה שלא ראו זאת באור חיובי, והחזירו להציק לו.

פטירתו

כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע

הצקות אלו גרמו לר' אלתר צער גדול עד שמרוב הצער חלה במחלה נוראה, שממנה לא קם. יום פטירתו חל ביום מיוחד, תאריך יום הולדתו של כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע, כ' מר-חשון, בשנת תרצ"א, ומנוחתו כבוד בחלקת חב"ד בהר הזיתים שבירושלים.

קברו בחלקת חב"ד בהר הזיתים

פרק רביעי

סקירה מתולדות חייו

של הרה"ח ר' דוד גולדברג ע"ה

ר' דוד גולדברג ע"ה

סיפור חייו

ילדותו

עתה נחזור ונבוא לעיקר סיפורנו - סקירה כללית ומקיפה מתולדות חייו של ר' דוד.

ר' דוד ומשפחתו, בערך שנת תש"ב

ר' דוד נולד בחודש כסלו תרע"א בירושלים ת"ו, וכבר משחר נעוריו למד בשקידה והתמדה גדולה, והצטיין מאד בלימודיו בישיבת 'מאה שערים'.

בבחרותו קיבל תעודה מיוחדת על הצטיינותו בלימודיו, עליה חתם - בין השאר - הגאון הרב צבי פסח פראנק ע"ה, רבה של ירושלים דאז. בקבלת תעודה זו הוא זוכה לתואר הכבוד של: "תלמיד מצויין ומאוד - נעלה!!"

לימודו בתורת אמת

בשנת תרפ"ז עבר ר' דוד ללמוד בישיבת "תורת אמת" חב"ד בשכונת גבעת שאול בירושלים. שם קיבל ראשית חינוכו החסידי מהמשפיע הגה"ח ר' שלמה זלמן הבלין ע"ה.

מושפע מר' אלתר

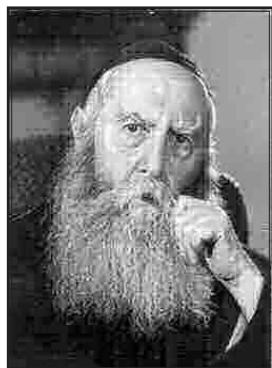

ר' אלתר שימחוביץ

בתקופה מאוחרת יותר הסתופף ר' דוד בצל קורתו של המשפיע המפורסם ר' אלתר שימחוביץ ע"ה (שהיה גם חתן רש"ז הב"ל (לין), וספג ממנו הרבה מדרכי החסידות. ר' דוד הי' נודע כאחד מחשובי תלמידיו של ר' אלתר, וחביריו כינו אותו "המקבל פנימי" של ר' אלתר.

בהדרכת משפיעים אלו, היה ר' דוד ידוע בישיבה כעובד ותמים אמיתי, שאריכות התפילה שלו היתה לשם דבר, ולימוד החסידות מנחה אותו בהנהגת חייו ועד"ז בכל אורחותיו חייו.

ר' אלתר מדווח עליו להרבי

כ"ק אדמו"ר הריי"ץ

המחנך המובהק שלו, המשפיע ר' אלתר, עמד על טבעו והכיר בכשרונותיו הברורים כים ומדותיו הנעלות, וביחוד במדת האמת שהצטיין בו. בהדו"חות שהיה כותב לכ"ק אדמו"ר הריי"ץ על מצב הישיבה והתמימים בפרט, הפליא במעלותיו וכשרונותיו הברוכות של ר' דוד. הוא קירב את הנער מאד והיה לו לאב רוחני ומורה דרך אישי.

ר' דוד נבחר בשעתו על ידי הנהלת הישיבה לנסוע ללמוד בתו"ת מעבר לים, אצל אדמו"ר הריי"ץ. אך בינתיים פרצה מל-

חמת העולם השני', והדבר לא יצא לפועל.

ר' דוד לא זנח את מורו מעודו, ונשאר קשור אליו גם בשנים מאוחרות יותר. הוא כיבד את מורו ר' אלתר בסנדקאות לברית מילה של בנו בכורו הרה"ח ר' מרדכי שיחי' (כיום מזקני החסידים ומשפיע בקהילת חב"ד בבני ברק).

והיכן אתה כן מבין?

דוגמא אחת מני רבות, על חינוכו של ר' אלתר לר' דוד, מספר הרה"ח ר' נחום שיחי' קפלן (משפיע קהילת חב"ד בלוד), חתנו של ר' דוד: שח לי חותני, שניגש פעם לר' אלתר ושאלו איזה קושיא שהי' לו בקטע מסויים בלקוטי תורה. ענה לו ר' אלתר: "און וואו פארשטייסטו יע" [והיכן אתה כן מבין]? כך נתחנך אצל ר' אלתר, שכל תיבה בחסידות צריכים להתעמק בה הרבה כדי להשיג ולהבין. [ר' דוד הרבה לצטט מדבריו ומאמרותיו של ר' אלתר גם לאחר פטירתו]. עיון בצרור המכתבים שנשארו בארכיונו, מגלה שהקשר ביניהם היה הדדי. ר' אלתר נהג לכתוב לר' דוד, ולדרוש על ידו בשלומם של הבחורים בהשיבה.

האחים למשפחת גולדברג
ר' יעקב שלמה; ר' מרדכי

מימין לשמאל: (עומדים) ר'
מרדכי גולדברג; ר' דוד; מרת שרה
בארנשטיין; מרת צירל; ר' יחיאל.
(יושבים) ר' נחום שי' קפלן וזוגתו
מרת מלכה ע"ה

מתלווה להריי"ץ בביקורו בא"י

בביקורו של אדמו"ר הריי"ץ בארץ הקודש ת"ו בחודש מנחם-
אב תרפ"ט, שלח ר' אלתר קבוצה נבחרת מבחירי תלמידיו, ללוות
את הרבי בביקורו במקומות הקדושים, חברון, צפת, מירון, טבריה
ובכותל המערבי. ר' דוד, הי' מהיחידי סגולה שליוו את אדמו"ר
הריי"ץ בכל מקום ממש.

מקושר להריי"ץ

נראה, שמאז אותו ביקור של אדמו"ר הריי"ץ בשנת תרפ"ט,
על ידי ראיית פני הקודש והיותו בצל הרבי כל זמן שהותו בארץ
הקודש, התחזק עוד יותר הקשר בין ר' דוד ואדמו"ר הריי"ץ.

במענה לאחד ממכתביו לר' דוד בתאריך י"ג מנחם אב תרצ"ה,
אדמו"ר הריי"ץ מתווה לפניו דרך בעבודת ה', ומבאר לו בפירוט
את דרך ההתבוננות בתפילה, ואיך מזככים את המידות.

מכתב מהריי"ץ בעניני עבודה

להלן קטע מהמכתב: "במענה על מכתבו נהניתי מאד אשר
כתב לי בפרטיות מסדר עניניו בתפילה ובהנהגת עסקו, הכל באר
היטב.

ומה שמתאונן על העדר הרגשת אור החסידות, הנה הרה"ק
הר"מ [הרב הקדוש הרב משה] אלשיך זצוק"ל [זכר צדיק וקדוש
לברכה] כותב כי הצלחת הלימוד לא ליום ולא ליומים כי אם

(1) אגרות קודש אדמו"ר הריי"ץ ח"ג ע' תכ.

דורש זמן מרובה, הרי דגם הבנת הלימוד של השכלה והשגתה דורש זמן מרובה, ומכל שכן הרגשת ההשכלה...".

ובהמשך המכתב: "העובר את השי"ת באמת ובאמונה צריך להיות שם ארחותיו לילך מדרגא לדרגא בסדר מסודר ולא בדרך דילוג, ועם היותה דרך ארוכה, אבל היא הקצרה והנכונה להגיע בעזרתו ית' אל האמת הגמור".

בסיום המכתב הרבי מברכו: "ישקוד בלימוד ובעבודה שבלב בתיקון המדות ולהרבות בלימוד ודיבור בעניני חסידות עם זו-לתו, והשי"ת יהיה בעזרו להיות פנימי, י"ש [ירא שמים] חסיד ולמדן".

מן הראוי לציין, שזה היה נדיר מאוד שאברך צעיר (בן עשרים וארבע בלבד) יקבל מכתב כה ארוך ומפורט מהרבי בעניני עבודת ה'!

בהתוועדות שנערכה לרגל השלושים לפטירתו של ר' דוד, אמר הרה"ח ר' יהושע ליפקין ע"ה בתוך הדברים, שלאחר שר' דוד קיבל את המכתב האמור, "הרגשתי שר' דוד עולה למעלה מעלה, ואותי הוא משאיר למטה...".

אוסף כסף לחתונת חבירו

כשנת תרצ"א בהיותו בן עשרים בלבד קיבל ר' דוד על עצמו האחריות לאסוף כספים בשביל א' מחביריו התמימים שלמד אתו בתורת אמת, שהיה צריך כסף כדי להתחתן, ולשם זה כתב ומסר

תשורה מחתונת מענדי ודבורה גולדברג

לו הרב שלמה זלמן הבלין מכתב המלצה שבו משבח את ר' דוד תלמידו בשבחים גדולים.

ר' דוד נשאר בתורת אמת עד קיץ תרצ"ב ואז נכנס קצת בעניני מסחר עד חתונתו, אבל עדיין שמר על השיעורים הקבועים שהי' לו בהשיבה בחול וגם בשבת.

ר' דוד ומרת צירל
בתקופת נישואם

ברכת הרבי לנישואיו

בערך שנה לאחרי זה נקשר בקשרי השידוכין עם ב"ג מרת צירל ממשפחת סמט, ומיד לאחרי זה כתב לאדמו"ר הריי"ץ מכתב שבו הוא מבקש ברכה להשידוך.

להלן קטע מהמכתב²:

"... נתקשרתי בקשר השידוכין עם... ממשפחה... הגרים בפה ירושלים עיה"ק [עיר הקודש] מכבר.

משפחתו של ר' דוד
עם חותנו ר' וולף סמט

שמה צירל, הורי'[: אבי' ר' זאב וואלף סמט, חיה גאלדא.

ונא ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א שיהי' הקשר בשעה טובה ומוצלחת כגו"ר [בגשמיות ורוחניות]..."

(2) ראה הצילום להלן ע' 114.

פרק רביעי - ר' דוד

ההזמנה

ביום ו' ערב שבת קודש ויצא, ו' כסלו תרצ"ד, בהסכמת וברכת אדמו"ר הריי"ץ, נשא לאשה את מרת צירל למשפחת סמט, משפחה חשובה ומכובדת בירושלים (ראה צילום ההזמנה).

חותנו הרב זאב וואלף סמט הבטיח להחזיקם על שולחנו למשך זמן, בכדי שחתנו יוכל להתמסר הלאה בלימוד התורה מתוך הרחבה בלי עול הפרנסה. ולכן במשך כמה שנים ישב ר' דוד על התורה ועל העבודה, כשחותנו מפרנס אותו ובני ביתו.

הרבי ריי"ץ ענה לו במכתב שנכתב בחודש כסלו תרצ"ד ולהלן קטע מהמכתב³:

(3) ראה הצילום להלן ע' 115.

"... בזה הנני לברכו בברכת מזל טוב לחתונתו עם ב"ג תחי', מזל טוב יתן השי"ת ויהי' להצלחה ויבנו בית בישראל על יסודי התורה ומצות ומאשרים יהיו כל ימי חייהם בגשמיות וברוח-ניות..."

משלוח חבילות לרוסיא

משנת ת"ש בערך, עסק ר' דוד במשלוח חבילות לרוסיא בע-בודתו הקבועה, בשותפות עם חברו וידידו הרה"ח ר' אפרים וואלף ע"ה. היו שולחים חבילות מזון לפליטים שנשארו באירופה, בדייטשלאנד, באיטלי' ועוד.

וכך כותב ר' אפרים וואלף לאדמו"ר הריי"ץ, במכתב מיום י"ג כסלו תש"ד⁴, בין השאר: "זה שלושים חדשים שהתחלתי לעסוק במשלוח חבילות לרוסיא... כמו"כ התחלתי פה בירושלים לעסוק בזה בשותפות עם ר' דוד שי' גולדברג"⁵.

משפיע בתורת אמת

ההצעה והמכתב להרבי

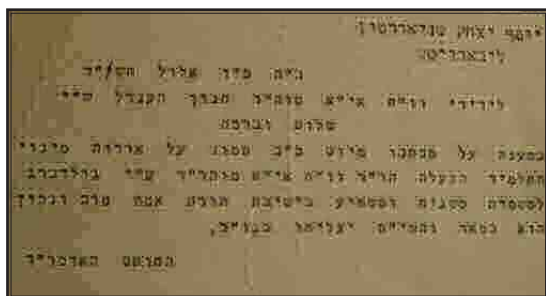
לערך עשר שנים לאחר חתונתו, הציע לו אחד מהמשפיעים ב-שיבת "תורת אמת" לקבל על עצמו משרת משגיח בשיבה. ר' דוד הסכים עקרונית אך המתין להסכמת אדמו"ר הריי"ץ.

(4) ספר 'ימי תמימים' ח"א ע' 64.

(5) כנראה ממכתבו הארוך להרבי (מובא לקמן) - ההתעסקות שלו בהנ"ל נמשך עד לאחר זמנו בתורת אמת.

ובכן, בכ"ב תמוז תש"ד, כתב א' מההנהלה להרבי מכתב בו מבקש הסכמה וברכה למנות את ר' דוד משגיח בתורת אמת ירוש-לים. ביום כ"ו אלול נשלח מענה מאדמו"ר הריי"ץ, ותשובת הרבי היתה מפליאה.

הרבי המליץ למנות את ר' דוד כמשגיח, וכתב ש"טוב ונכון

הוא במאוד", והוסיף הרבי שיתמנה גם כ"משפיע" בישי-בה (ראה הצילום), וזלה"ק:

"...שלוש וברכה

מכתב כ"ק אדמו"ר הריי"ץ, למנות ר' דוד כמשגיח

במענה על מכ-

תבו מיום כ"ב תמוז

על אודות מינוי התלמיד הנעלה הר"ר וו"ח אי"א מוהר"ד שי' גולדברג למשמרת משגיח ומשפיע בישיבת תורת אמת, טוב ונ-כון הוא במאד. והשי"ת יצליחו בגו"ר...".

בכך זכה ר' דוד לכהן כמשגיח ומשפיע בישיבה הקדושה תורת אמת. ר' דוד התמסר בכל כחות נפשו לעבודתו הקדושה, בהשפעה על הבחורים ללמוד חסידות וללכת בדרכי'.

מוסר שיעורים בחסידות

המשפיע הראשי בישיבה היה הרה"ח ר' משה יהודה רייכמאן

תשורה מחתנות מענדי וזבורה גולדברג

ע"ה, והוא היה נותן את ה'שיעור כללי' לכולם, ועבודתו של ר' דוד הי' כמשגיח, גם היה מוסר שיעורים לכיתות קטנות, ולומד איתם חסידות.

הרב שלום לייב אייזנבך
סב החתן

בשיעוריו שהיה מוסר בישיבה, היה מס- ביר מושגים של חסידות באופן ברור לה- פליא. הרה"ח ר' שלום לייב שיחי' אייזנבך (משפיע אנ"ש במונטריאל), מספר: זכורני איך ר' דוד הסביר פעם, מה שמבאר אדמו"ר הריי"ץ בא' ממאמריו, בענין עומק רום ועו- מק תחת. והסביר זאת באופן עמוק כל כך, ויחד עם זה כל כך ברור, עד שכל אחד מה- נוכחים הבינו על בוריו.

אילן עושה פירות

ואכן, בערך שבע שנים שימש ר' דוד כמשפיע (ומשגיח) בישי- בת "תורת אמת" ועשה פרי הילולים. תלמידיו מאז עדיין זוכרים בערגה את התועדויותיו המפורסמות שעוררו לבבות לתשובה ול- עבודת ה' בדרך החסידות.

ער מיינט עס מיט אן אמת

לא זו בלבד שחונן בכשרון הסברה וידע לטבוע את רעיונותיו בלב שומעיו, אלא שכולם חשו ביושרו הפנימי. "כשר' דוד אומר משהו", היו אומרים, "ער מיינט עס מיט אן אמת" [=הוא מתכוון לכך באמת].

לא אוכלים עם מזלג

מספר אחד מתלמידיו: "זכורות לי כמה סיסמאות שהיו שגורות בפיו של ר' דוד". לדוגמא: "חסידים לא היו אוכלים עם מזלג, מכיון שמזלג 'שטעכט' [דוקר], או "לא די בכך שיש 'קביעות בזמן', צריכה להיות 'קביעות בנפש'". ומוסיף תלמיד אחר: "לא פעם, בעצם הסתכלותו עלינו, תלמידיו, עורר בנו מחשבות על הטוב והלא-טוב שבהנהגתנו".

מכיר החסרון ומוכיח בעדינות

סיפר הרה"ח ר' מרדכי צבי שיחי' גרינוואלד: ר' דוד היה מסתובב בהבית מדרש אנה ואנה ומסתכל על הבחורים בעיניים חודרות, ורואה בדיוק איפוא הבחורים אוחזים. הוא הכיר אותנו טוב וידע בדיוק מה חסר אצל כל בחור בפרטיות.

ר' מרדכי גרינוואלד

בהיותו איש טוב ואמת בעצם, אפילו כשהוצרך להוכיח הבחורים ולהדריכם בדרך האמת היה תמיד עושהו באופן שהבחורים לא ירגישו שלא בנוח.

נזהר בכבוד של כל אחד

ר' דוד היה נזהר מ'אנרירן א מענטשן' [מלפגוע בשום אדם], ונזהר מאד בכבוד של כל אחד. תמיד היה אומר וגם נוהג כך: 'א משגיח דארף שטענדיג אכטונג געבן' [משגיח צריך תמיד לשמור]

שהבחורים אכן ינצלו זמנם וילמדו כראוי.

מוכיח בעקיפים

היה מאד נזהר מלהוכיח באופן ישר, ופעמים רבות השיג את מטרתו גם בדרכים עקיפים. פעם הבחין ר' דוד בחברותא, שישבו בעת הסדר ודיברו דברים בטלים. ר' דוד התיישב אצלם עם איזה ספר משניות והתחיל ללמוד לעצמו עד שהם התחילו ללמוד בעצמם.

הרבה פעמים היה מתיישב אצל בחור מסוים והיה מסביר לו מעלת איזה ענין (שהיה חסר אצל הבחור), כאילו היה מדבר על הענין כשלעצמו, וגם זה לא בתור משפיע, אלא כמו ידיד שדואג לחבירו. כך היה גם כשהוכיח בחורים שלא שמרו הסדרים כדבעי. יחד עם התקיפות, היה תמיד מדבר בדרכי נועם ובדרכי שלום, ובזה הצליח הרבה להחדיר תורה ויראת שמים אצל כל הבחורים.

התוועדויותיו

תלמידיו מאז עדיין זוכרים בערגה את התוועדויותיו המפורסמות, שעוררו לבבות לתשובה ולעבודת ה' בדרך החסידות. לא זו בלבד שחונן בכשרון הסברה נפלאה וידע להחדיר את רעיונותיו בלב שומעיו, אלא שכולם חשו ביושרו הפנימי.

לפעמים היה יושב עם התלמידים, ופשוט קורא השיחות או לייקוטי דיבורים של אדמו"ר הריי"ץ בהתרגשות גדולה, ועל ידי זה היה מעורר בהם 'געשמאק' בעבודת ה' בדרך החסידות.

חוש בנגינה

ר' דוד הי' לוקח לפעמים בהתוועדויותיו הרבה לחיים, והיה נכנס כל כולו בתוכה. הוא גם היה בעל מנגן נפלא, והי' מנגן ניגונים חב"דיים לבכיים, שעוררו את לב תלמידיו. היה לו, 'א קלארער און שיינער' קול [ברור וערב]. במיוחד אהב את ה"פאלטאווער" ניגון, ניגון לבבי מר' הלל פאריטשער, והיה מנגן אותו הרבה פעמים בהתוועדויות.

תמונת הדרכון

(אגב, הוא התאים את הזמירות "אזמר בשבחין", ו"ויהא רעוא" לניגון חסידי, והיה מנגן אותם בכל סעודת שבת.)

ה'בכן'

ר' דוד היה תובע תמיד עבודה בפועל. פעם כשביקשו ממנו התלמידים להתוועד, לא הסכים עד שהם הבטיחו, שיצאו עם "בכן" מההתוועדות.

פועל ישועות בנפשו

שח הרה"ח ר' שמואל-אלעזר הלפרין ע"ה: "כשר' דוד היה מעורר את תלמידיו בהתוועדויות, בדבר הצורך לעסוק בעבודת התפילה בדרך חסידות חב"ד, היה משתמש תמיד בביטוי "פועל ישועות בנפשו". כלומר, העיקר של עבודת התפילה היא לפעול ישועות בנפשו של המתפלל, ולזכך את מדות הנפש בענינים שבין

אדם לחבירו.

וכמו בכל ענין, גם בתחום הזה היה ר' דוד גם נאה דורש וגם נאה מקיים, והיווה דוגמא חיה למופת לתלמידיו ומושפעיו. ההתוועות דות היתה לובשת אווירת התעוררות נפלאה, כאשר ר' דוד בקולו התקיף והחודר אל הנפש פנימה, היה מזכיר את דברי רבותינו הקדושים: "שניידט אפ די נעגל" [קצצו את הציפורניים]; "מיט דעם שארף צו זיך" [את חודו של הסכין, על האדם לכוון כלפי עצמו], ומעורר אותם להתרחק כמטחוי קשת מדרך הדקירות והעקיצות האישיות שהחלה לחדור בקרב חסידים, למורת רוחם של רבותינו הקדושים.

כמוך ממש

ר' דוד הרבה לדבר על אהבת ישראל, ותבע מתלמידיו שידאגו להזולת באופן של "כמוך" ממש. ובאמת צריכים להפנים מה שלומדים בחסידות כדי להכיר במעלות הזולת, וזוהי באמת עבודה גדולה ביותר.

וכך ראו תלמידיו אצלו בהנהגתו היום יומית. לדוגמא: בימים ההם העוני בירושלים היה רב, ומפעם לפעם היו מביאים חתיכת לחם בשביל תלמידי הישיבה, ר' דוד תמיד דאג שכולם יקבלו חלקם, ושלא יחטפו איש פרוסת חבירו.

גם הרבה לתבוע ממושפעיו שפשוט יהיה להם 'מענטשליכ' קייט' [אנושיות], לראות מה חסר אצל הזולת, איך לעזור לזולת. תמיד היה אומר: לחייך לשני - 'קאסט דאך נישט קיין געלט' ולא

עולה הרי שום כסף]...

לימוד (ת)נ"ך

לר' דוד הי' 'קאך' מיוחד בלימוד נ"ך, ותמיד דיבר עם הבחורים על נחיצות לימוד זה, ואף קבע אתם לימוד נ"ך בתוך הסדר. הוא התלונן שלפעמים 'קריכט מען אין די הימלען' מבלי לדעת נביאים וכתובים.

גם הסביר, שחשוב מאוד בשביל הפצת המעיינות, כאשר מדב-רים עם אנשים, צריכים להיזהר שלא להראות "עם הארצ'ות" בד-ברים הבסיסיים, כמו תנ"ך. זאת בהתאם לדרישת אדמו"ר הריי"ץ שהתמימים ילמדו נ"ך בסדר קבוע.

הוראות והדרכה מהרבי ריי"ץ

לאורך כל שנות עבודתו קיבל ר' דוד מכתבים רבים מאדמו"ר הריי"ץ, ובהם הוראות מפורטות בהדרכת תלמידי הישיבה בלימוד החסידות ועבודת ה'. ר' דוד גם כתב דו"חות רבות להרבי, בהם תיאר את מצב הישיבה, הן מעלותי' והן מה שעדיין דרוש תיקון ושיפור.

דו"ח להרבי

לפנינו חלק קטן מהדו"ח שכתב להרבי בניסן תש"ו, בו נראה ידיעתו במצב הישיבה, ושאיפתו להצלחת התלמידים:

"... מצד אחד אפשר להגיד בשמחה שיש לנו ישיבה שנחשבת

תשורה מחתונת מענדי ודבורה גולדברג

כאחד מבחירי הישיבות בא"י, ישנם בחורים מצוינים, בעלי כש-
רונות, מתמידים, וירא"ש [ויראי שמים], וגם מדות חסידות, בכלל
כל ציור קומה של ישיבה בפרט בזמננו אלה.

אמנם כשנתבונן מה דורשים מאתנו יוצא שחסר לנו עוד הרבה.
חסר חיות בלימוד החסידות. לא הוקבע עדיין 'דיא חסידישן צו-
נויפגעבונדנקייט' [האחדות החסידית], בין התלמידים אין כמעט
כלל 'דער 'קאך' פון דעם ענין' [ההתלהבות בהענין] מה שלומדים
'צוא זיך' [לעצמם], וממילא חסר העיקר העבודה בתפילה...".

תובע את מרות הרבי על תו"א

ישיבת תורת אמת ירושלים;
אז, והיום

בשנת תש"ט-תש"י לערך נאלץ
ר' דוד להפסיק את עבודת הקודש.
ממאורע מכעיבה: בשנות תש"ח-תש"ט
לערך, הלך א' מההנהלה של תורת אמת
דאז נגד רצון הרבי נשי"ד. (הוא היה
סבור שהישיבה שייכת לו אישית, ולא
שמע בקול אדמו"ר הריי"ץ ואדמו"ר
נשיא דורנו בכמה ענינים).

ר' דוד נלחם בתקיפות נגד הלה,
ותבע ממנו לקבל את מרותו של הרבי.
כתוצאה מתקיפות עמדתו של ר' דוד על השתייכותו של הישיבה
לרבותינו נשיאנו ולא כנכס אישי ח"ו, נוצר מצב שהרבה חסידים
נמשכו אחרי ר' דוד, והיה שנאה כלפי הלה.

בראות הלה את המצב, התחיל להתנכל ולזלזל בר' דוד ואמר לו שהוא מפוטר מתפקידו כמשפיע בישיבה, והחליפו במשרה נחות ביותר - שכל מי שמגיע לישיבה, ר' דוד יסייר איתם ויראה להם את הישיבה.

עזיבתו מהישיבה

כשהגיע למצב הזה שהיה ניכר בפירוש שהלה פשוט מזל-זל בו ומנסה לעורר מחלוקת ופירוד בישיבה הזדרז ר' דוד לעזוב את משרתו כמשפיע בישיבה מרצונו הטוב. הוא התרחק כל ימיו ממחלוקת כמטחוי קשת, וגם כאן נהג כן, באמרו: "במקום שיש מחלוקת איני נמצא שם".

בהקשר זה יש לציין 'ווארט' ששמע ממנו חתנו הרה"ח ר' נחום שיחי' קפלן: כתוב בפרקי אבות - כל מחלוקת שהיא לשם שמים, סופה להתקיים. ומהו מחלוקת שהיא לשם שמים - בית שמאי ובית הלל. ופירוש הפשוט הוא - שמצוה הוא שיהיה מחלוקת כזה, מאחר שהם לשם שמים. אבל הוא ביאר באופן אחר: צריכים לרוץ ממחלוקת אפילו שהיא לשם שמים, ודוקא מצד זה ש"סופה להתקיים...", וכך הוא עשה בפועל. כל מקום שהיה מצב שהיו חילוקי דיעות ומחלוקת, מיד היה בורח ממנה.

מכריו לא התפלאו על צעדו - אבל עכשיו נותר ללא פרנסה. העוני אז היה רב, והיה זקוק למצוא מקום פרנסה, ולכן התחיל לבדוק הצעות עבודה. בתחילה עבד בכולל חב"ד לאיזה תקופה. בחלוקת כסף ואוכל מידי חודש, אבל מיד ראה שזה לא היה מספיק לפרנסתו, וכנ"ל שהעוני היה רב.

כדרכו, נהג גם כאן ביושר מרבי: כשהוצעו לו משרות שלא היו כשרות בתכלית סירב לקבלן ובחל בכל תחבולה להשגת פרנסה, ואפילו כזו שיש לה "היתר".

בסופו של דבר הסכים להצעה לעבוד בסניף בית הדואר הראשי בירושלים, וכפי שיסופר בארוכה בפרק הבא.

קם בשלש ולומד חסידות

ר' דוד לא היה מבזבז אף רגע. כל רגע פנוי היה יושב עם ספר, ספר נגלה או ספר חסידות, ומאוד אהב ללמוד. כל יום היה קם בשעה שלש לפנות בוקר, והיה לומד חסידות כמה שעות קודם התפילה (בשנים האחרונות לחייו, היה לומד עם חברותא), ואחר כך הלך לטבול במקוה ולהתפלל.

בניו זוכרים אותו כשהיה מתכרבל בשמיכה לפנות בוקר, בימות החורף הקרים, כשעדיין שרר חושך, ולומד בביכלאך כתבי-יד של אדמו"ר הרש"ב והריי"ץ נ"ע.

עבודת התפילה בלי 'בליטות'

עיסוק נוסף ומרכזי בחייו היה גבאותו בבית הכנסת המרכזי חב"ד בשכונת מאה שערים. עם זאת, מעולם לא חדל לחוש ולהתנהג כמתפלל מן השורה והיה מרבה להתוועד באווירה חסידית חמה - בעיקר ביום שמחת תורה שהמתין לו כל השנה. הוא היה רוקד אז במלוא כוחו ובהתלהבות עצומה, ובשלב מסוים באמצע ההקפות נהג לעלות לבימת הקריאה ולהמשיך לרקוד עליה. לפתע

היה מפסיק את הריקוד ומתחיל לספר למתוועדים שנקבצו סביבו סיפורים חסידיים משובבי נפש.

"אמרנו שהרגיש והתנהג כמתפלל מן השורה", סיפר אחד ממתפללי בית הכנסת, "אך כולנו לקחנו ממנו בעצם דוגמא אישית גם בכך. הוא היה מהמשכימים, ובתפילה בציבור היה מהדר מאוד, למרות שזה לא פגם אצלו באריכות בתפילה מחד, ובתפילה בזמנה מאידך. עבודת התפילה שלו היתה כולה 'עבודה פנימית' ללא בליטות...".

ר' דוד הי' 'ציור' חשוב בבית הכנסת בעל התניא. בזמן ההת-וועדויות היה מראשי המדברים (בלעדו היתה ההתוועדות בלי שום חיות). היה לוקח הרבה לחיים ומתוועד עם 'שטורעם'.

היה מתפלל באריכות, ובפרט בשבתות וימים טובים. מנהגו היה להתחיל התפילה מוקדם הרבה מן המניין, באופן שהתפלל שמונה עשרה עם הציבור.

התפילה המיוחדת היתה בתפילת ערבית דליל א' דראש השנה, כאשר עמד במערב של בית הכנסת, זמן רב לאחר שהציבור גמרו את התפילה, מנגן ניגון מלא ערגה וכיסופים ומכה באצבע צרידה, כאשר ילדים ומבוגרים היו מתבוננים מהצד שעה ארוכה ולא היו יכולים להפרד מן המראה ומתרגשים רגש רב.

ביקוריו אצל הרבי

ר' דוד ביקר אצל כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש נשיא דורנו פע-

כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
נשיא דורנו

מיים (ואז הרי לא היה פשוט כלל וכלל לנסוע מארץ הקודש). הפעם הראשו-נה, היתה בחג השבועות תשכ"ג.⁶

ר' דוד נכנס ליחידות יחד עם אחותו ובעלה, בסופה של היחידות הם עזבו את החדר הקדוש, ור' דוד נשאר לבדו עם כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו. הוא לא סיפר אף פעם מה שכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו אמר לו אז, רק זאת שביקש ממנו לנאום בכינוס של נשי חב"ד שהתקיים אז במנהטן, וכן עשה.

כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו גם אמר לו להתוועד עם תמימים ב-770, וכן עשה.⁷

הפעם השניה היה בחתונת בנו הרה"ח ר' יעקב שלמה שהת-קיימה בעיר קליוולאנד, אוהיו. מכיון שהגיע לארצות הברית, תפס את ההזדמנות וביקר גם אצל כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו בקראון הייטס.

גם בפעם הזאת, ביקש כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו ממנו ללמוד חסידות ולהתוועד עם כמה ישראלים שהיו אז בישיבה, כמו דוד נחשון (הצייר מחברון), ראובן דונין ע"ה, ועוד כמה.

6) לר' דוד היה אחות שגרה ב'ניו דזשערזי', והיא שילמה בשבילו כרטיס טיסה לבוא במיוחד לארצות הברית להיות 'מסדר קידושין' בחתונת בנה. והודות זה, היה יכול להיות אצל הרבי בחג השבועות.

7) הוא גם כתב יומן על ביקורו אצל הרבי, מלא עם הרגשים פנימיים של חסיד, ובהתפעלות עצומה על התוועדיותיו של הרבי באותו חג שבועות (שיתפרסם בעזה"ת במהדורות הבאות).

פרק רביעי - ר' דוד

את היחידות הוא לא סיפר, רק זה שכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו ביקש ממנו לאסוף כסף בשביל עיר גנים, שהיה בהנהלת הרב זי-לברשטרום. הסבא התלונן שאינו יודע איך לעשות את זה, וכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו הציע שיקח מישהו מהשכונה שיעזור לו.

שנותיו האחרונות

חסידות – רפואה למכאוביו

בשנותיו האחרונות קינן בו גידול ממאיר ל"ע שעמו חי כחמש-עשרה שנה ולמרות שר' דוד היה חולה אנוש וסבל כאבים רבים שהלכו וגברו במשך השנים, החסידות שלמד היתה מרפא ומזור למכאוביו.

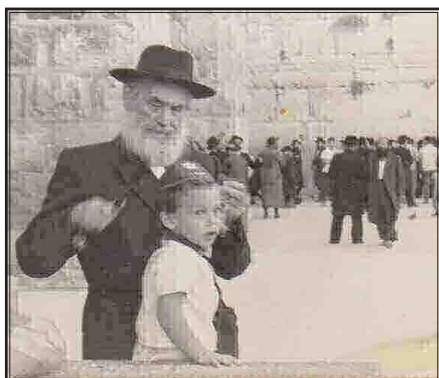
פעם החליטו לתת לו טיפול מסוים שגרר אחריו יסורי שאול. את התרופה נתנו לו ולעוד זקן שהיה מאושפז. צעקותיו של הלה הלכו מקצה אל קצה, אך הוא חשק את שפתיו בכל כחו כדי שלא לצעוק. התפתל בכאבים ה' ישמרנו. הרופאים יצאו מגדרם כיצד יכול היה לשלוט בעצמו למרות יסורי הגיהנום שאחזו בו.

האמונה והבטחון בה' על פי תורת חסידות חב"ד שהיו טבועות ושזורות בו – הן שחזקו ועודדו אותו גם כאשר היה על ערש דווי ר"ל. הוא עצמו ידע היטב את מצבו החמור אך התעלם מכך והמשיך לעבוד במשרדו בדואר עוד כמה שנים(!).

שאזכה להיות בחתונת כל ילדיי

יש לציין בהקשר זה סיפור מצמרר: בהיותו אצל הרבי נשיא דו-רנו בשנת תשכ"ו (כמה שנים לאחר שחלה במחלתו), ביקש ברכה שיזכה להשיא את כל ילדיו וכך היה. אבל לאחר זמן אמר בצער: "כמה חבל שלא ביקשתי ברכה לאריכות ימים ושנים".

מתפלל כל יום בכותל המערבי

ב'אפשערניש' של נכדו ר' זאב שי' קפלן,
בכותל המערבי

בשנת תשל"ב מחלתו רי-
תקה אותו שלא ברצונו למי-
טתו, שממנה לא קם. בשלב
מסוים הורו לו הרופאים
להרבות בהליכה כדי לרפא
את רגליו - וכשיש לר' דוד
הזדמנות לקום וללכת, הוא
לא מנצל אותה חלילה בטיוול
של חוליין סתם, אלא בהלי-
כה יומיומית לתפילות מנחה
ומעריב בכותל המערבי.

צירל או צייטל

כלתו מרת רייזל שתחי' גולדברג, מספרת: פעם אחת בסוף
ימיו של חותני ר' דוד נכנסתי ליחידות אצל הרבי לקבל ברכה על
ההריון של א' מהילדים שלנו, ולבקש שהכל ילך בנקל וכשורה
(כנהוג באותה תקופה שזכינו ליכנס ליחידות להזדמנויות אלו),
ומכיון שנכנסתי בין כך - ביקשו ממני בני המשפחה לבקש ברכה
על האבא ר' דוד לרפואה שלימה.

מכיון ששם אמו (-צייטל) היתה מאד דומה לשם אשתו (-צירל),
וגם היותי עומדת ליכנרת אל הקודש, לכן התבלבלתי וכתבתי על
הפתק שמו ושם אשתו במקום שם אמו, הרבי הסתכל ואז אמר:
"דאכט זיך אז די נאמן איז צייטל [נראה לי שהשם היא צייטל]..."

מיד תפסתי ונדנדתי בראשי לאות הסכמה שאכן כך הוא!

מקבל יסורים באהבה

בשנותיו האחרונות עלי אדמות היה כל הזמן חוזר על דברי רש"י בפירושו על הפסוק¹ בתורה "תמים תהיה עם ה' אלקיך", "התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ואל תחקור אחר העתידות אלא כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות ואז תהיה עמו ולחלקו...".

בשנה האחרונה לחייו היה בנו ר' יחיאל ע"ה² מבלה עמו הרבה בבית הרפואה. פעם אמר יחיאל: "אני לא 'שיבה בחור', אני 'שפי' טול [בית רפואה] בחור".

הכוח הרוחני שהיה אצור בר' דוד כל ימיו היה לו לתועלת עצומה בעיקר בתקופה זו של חייו. למרות הכאבים, המיגבלות והידיעה שאין סיכוי רב להחלים לגמרי מהמחלה, ר' דוד היה נתון רוב הזמן בשמחה וראה רק את הצד הטוב שבחיים, ועמדה חיובית זו כשהיא-לעצמה נתנה לו חיזוק מוראלי שבלם את התפתחות מחלתו.

צריכים לשמוח על שזוכה ביסורים

סיפר בשעתו ידידו הרה"ח ר' יהושע ליפקין ע"ה: "בכל פעם שישבתי עם ר' דוד, טען והתלונן: 'חסידות תובעת מהאדם להגיע לדרגות כה נעלות. איך אפשר בכלל להגיע אליהן?' אך לאידך,

(1) דברים יח, יג.

(2) נהרג בתאונה הקטלנית בשנת תשל"ד, בה נהרגו כמה מאנ"ש וגם רבה של כפר חב"ד דאז הרב גרליק ע"ה. כידוע הרבי דיבר אז שיחה מיוחדת על האסון המר.

כששכב על ערש דווי בבית-הרפואה, אמר לי: 'כשיש חסידות, קל יותר לקבל את היסורים'."

בשמחת חתונת בתו

אהבת האם על בנה

בסוף ימיו כשהיה חולה מאוד חלתה גם צייטל - אמו, ובחוושה האמהי, חשה כי מצבו של בנה קריטי. היא התפללה עליו וביקשה להעניק לו את כל השנים שנותרו לה לחיות.

היא נפטרה ביום ששי. ואשתו של ר' דוד מרת צירל האכילה אותו, חיממה היטב את האמבטיה כדי שיוכל לרחוץ לכבוד שבת קודש, ורק לאחר שלבש את בגדי השבת והשטריימל על ראשו, שאל אותה מה שלום אמו, והיא רמזה לו בעדינות ובזהירות רבה שאמו כבר בעולם שכולו טוב.

חתונת בנו האחרון

בחתונת בנו ר' יחיאל ע"ה.
שבועיים לפני פטירתו

כשנתו האחרונה זכו הוא ואשתו לשדך את בנם יחיאל ע"ה עם ב"ג ממשפחת רוז-נברג. לא היה קץ לאושרם. בחתונת ר' יחיאל, שהיה רק ג' שבועות קודם פטירתו, חש ר' דוד כוחות מחודשים בבחינת

תשורה מחתונת מענדי ודבורה גולדברג

"לב שמח ייטיב געה", והוא נסע עם אשתו כל ערב לשבע ברכות ולא חדל להודות להקדוש ברוך הוא על שזכה להשיא כל ילדיו.

פטירתו

למחרת "שבע ברכות" האחרון כבר היה בטיפול נמרץ בבית רפואה "הדסה" שבירושלים. הוא נפטר בכ"ח אדר ראשון תשל"ג, ומנוחתו כבוד בחלקת חב"ד, בהר הזיתים שבירושלים.

והאיש... עניו מאד

בנוגע להמצבה שלו, מספר בנו הרה"ח ר' מרדכי שיחי' שהוא לא אמר אף פעם מה לכי טוב עליו, אבל לאחר הפטירה החליטו (בני המשפחה) לא לכתוב שום תוארים וכיוצא בזה, לפי שר' דוד היה מאד רחוק מ'גנוני כבוד', 'כרחוק מזרח ממערב' כו'.

קברו בחלקת חב"ד
בהר הזיתים

רק לאחר פטירתו התחילו להתגלות עור-ברות מדהימות על מדת יושרו ומדת האמת שהיו טבועות בו. חבריו לעבודה ולחיים סיפרו על נסיונות קשים שעמד בהם בצעירותו בגאון ובעוז; על מקרים שבהם לא התכחש למדת האמת שלו גם כשהדבר היה כרוך בהפסדים ניכרים.

פטירת אשתו

אשתו מרת צירל האריכה ימים לאחריו, ונפטרה בשיבה טובה

בשבת קודש ב' טבת 'זאת חנוכה' תשס"ג,
ומנוחתה כבוד בחלקת חב"ד, בהר הזיתים
שבירושלים.

קברה בהר הזיתים

פרק חמישי

עבודתו, שליחותו
והשפעתו בהדואר

עבודתו, שליחותו, והשפעתו בהדואר

פקיד במשרד הדואר

ר' דוד, - כמסופר בפרק הקודם - חיפש עבודה, שעל ידו יוכל לשים לחם על שולחנו, ולאחרי משך זמן קיבל ההצעה לעבוד כפקיד במחלקת הכספים במשרד הדואר הראשי ברחוב יפו בירושלים, במחלקת החשבונות. לא לפני שכתב להרבי נשי"ד על הפרשה וביקש את ברכתו.

הדואר בו עבד ר' דוד
וקידש שם שמים יום יום

ייתכן שבימינו אין בנכונותו של ר' דוד לעבוד בדואר שום חי-דוש, משום שכיום מקובל ששומרי תורה ומצוות מוכנים לעסוק לצורכי פרנסה גם בעבודות שאינן לרוחם, אך באותם ימים (ימי קום המדינה) - כשרבים מאנשי "היישוב הישן" סירבו בכלל לה-שלים עם עצם העובדה הזו - סיפור על יהודי "חרדי" המתקבל לעבודה במקום "חילוני" התפרסם במהירות בכל רחבי ירושלים.

מקדש שמו ברבים

היו שם גם כן עוד כמה חרדים (חסידי פולין) שעבדו באותה מחלקה, אמנם הרושם הכביר והקידוש-השם שפעל ר' דוד שם, וגם עבודתו ביושר ואימון רב, הרשימו מאד את המנהלים.

ובאמת, רבים תמהו על הצעד שנקט ר' דוד, אבל כעבור מספר

שנים ראו כי לא זו בלבד שמקום העבודה שהיה אווירה לא חרדית - בלשון המעטה, לא השפיע עליו לרעה, אלא להיפך - ר' דוד השפיע על חבריו לעבודה וקירבם ליהדות מתוך קידוש שם שמים ברכים, כפי שיסופר בהמשך.

מיותר לציין, שבאותם הימים ובפרט בתחילת קום המדינה, הדואר היה א' מהדרכים הכי חשובים לקשירת קשר לשאר העולם, שהרי באותם ימים כמעט לא היה טלפונים בכלל - ובפרט טלפונים פרטיים, ולכן הדרך - כמעט - יחידה להיות בקשר עם קרובים וידידים היה על ידי כתיבת מכתבים ובאמצעות הדואר, ולכן היה גם כן עסק מאד חשוב.

ובפרט הבית הדואר בירושלים, שהיה עיר הבירה של ישראל, ואלפי מכתבים עברו דרך בית הדואר הזה מידי יום ביומו. וכיון שכן, היו צריכים כמה וכמה פועלים לעבוד במפעל הגדול הזה, וחויץ מהעבודה בפועל לקבל המכתבים ולהביאם לבתים ולבתי עסק וכדומה, היו גם כמה וכמה משרות ועבודות נוספות בתוך בית הדואר עצמו.

לומד המלאכה בזמן קצר

מובן שר' דוד אף פעם לא הלך לאוניברסיטה, ועל כן מיד שקיבל משרה זו, הלך לספרייה ולקח ספר שיהודי בשם דוד סמט (קרוב משפחתו) חיבר, והוא ספר הנהלת חשבונות. ר' דוד לקח הספר הזה וקרא אותו ביסודיות, עד שהבין את כל הענין על בוריו מתחילתו ועד סופו. וממש זמן קצר לאחר זה, הוא כבר ידע המלאכה טוב מאד, והתחיל לעבוד בבית הדואר. הוא תפס המלאכה מאד מהר.

אנשים שדיברו איתו במשך הזמן, ושמעו ממנו שלמד כל הענין בתוך כמה ימים (!!!) - מה שלוקח סטודנט ללמוד באוניברסיטה משך זמן ארוך הרבה יותר - התפלאו והתפעלו במאד על ידיעתו ובקיאותו בענינים אלו, ועל קוצר הזמן שבו הספיק לרכוש את הידיעה בכל הענינים.

אשר על כן, לאחר תקופה קצרה של ר' דוד בעבודה כפקיד זוטר במחלקת הכספים, גילו הממונים עליו שזכו במציאה גדולה.

איש ישר ואמת

לא היה תחום כלשהו שר' דוד לא התמצא בו: כלכלה, ארגון וניהול, כושר נאום; הם הבחינו שעם כל אלה הוא אינו מתנשא אלא עובד בחריצות ונוהג בכל סיטואציה בתבונה, ומעל הכל ישר ודובר אמת ללא פשרות.

מנכ"ל מחלקת הכספים בהדואר

לאיש כזה נזקקו והחלו להעלות אותו מדרגה לדרגה, עד שהגיע תוך זמן קצר יחסית למשרת מנהל מחלקת הכספים בסניף בית הדואר בירושלים, ומשם הדרך היתה קצרה לתפקיד ראש מחלקת הכספים של משרד הדואר הממלכתי.

מכיון שסניף הזה היה סניף בית הדואר המרכזי שבירושלים, לכן סניף הזה היה הבסיס המרכזי לכל שאר סניפי הדואר שבישראל, ולכן היה לו עבודה חשוב מאד, והמשיך במרץ הכי גדול לעבוד בעבודה זו כמעט עד סוף ימיו - כשחלה ברגליו והיה קשה

מאד ללכת לעבודה, וכפי שיסופר בהמשך.

הממונים עליו מאנשי הדואר והממשל האמינו בישרותו ובא-מינותו עד כדי כך, שכשממשלת ישראל שינו את המטבע מהשקל (הישן) לשקל החדש, היו צריכים מישוהו שיהיה אחראי על אסיפת כל הכסף הישן בקרטונים ולהשמידם, וכמובן שזה אחריות מאד גדולה, מכיון שיש חשד שאולי האחראי יקח מהכסף לעצמו, ול-מרות שר' דוד היה חרדי, אף על פי כן בחרו בו כנציג הטוב ביותר שהוא יהיה האחראי על המבצע הזה.

עוד עבודה היה לר' דוד בהיותו המנכ"ל וראש מחלקת הכספים, שמדי פעם היה נוסע לבתי הדואר בערים אחרות בארץ ישראל לבקדם ולוודא שהכל כשורה בנוגע לחשבונות הכספים.

בקשר לעבודתו זו, מסופר: פעם אחת שלחו אנשי בית הדואר הראשי שבתל אביב להמנהלים בירושלים שחסר להם הרבה כסף, וכל כמה ימים נחסר עוד ועוד ולא יכולים להבין מאיפה מתחיל הבעיה, ומי גונב את הכסף.

הם ביקשו מאנשי הדואר בירושלים לשלוח להם מישוהו שיכול לפתור את הענינים באופן הכי טוב והכי מקצועי. המנהלים בירו-שלים ידעו שהכתובת הכי נכונה לענינים אלו זהו ר' דוד, ומיד ביי-קשו ממנו שילך לתל אביב, אבל בהינכם את גודל העבודה שיהיה לו, הם נתנו לו מספיק כסף בכדי לשכור חדר במלון יוקרתי לשבוע ימים, וגם הוסיפו לו עוד כסף בכדי שיוכל 'לבלות' בזמנו הפנוי בתל אביב...

הוא הגיע לשם באמצע היום, אפילו לא הלך לשכור חדר במלון אלא נכנס מיד לבית הדואר. האנשים שעבדו שמה היו המומים שאיש חרדי הזה נשלח להם ותמהו האם חשבו המנהלים שבי-רושלים שמדובר במתיחה?! הרי מה הקשר בין איש החרדי הזה לעבודה קשה כזו?

אבל ר' דוד לא נרתע, ומיד התחיל בעבודתו, ומה ששיערו מנהליו שיקח לו שבוע, הוא כבר סיים תוך כמה שעות. הוא הגיע למסקנא שהמנהל של הבית הדואר - האיש עצמו ששלח המכתב לאנשי הדואר בירושלים - הוא הגנב.

ר' דוד קראו לחדר סגור, והראה לו המסקנות שלו, והודיע לו שהוא יכול להביא את המסקנות להדואר בירושלים, או שהוא יודה באשמתו והם יסדרו הענין באופן שקט וחשאי.

המנהל - כמובן - מיד הודה, ור' דוד הבטיח לו שלא יגיד וכת-נאי שיחזיר את כל הכסף, וכך הוא עשה.

מיד נסע וחזר לירושלים, נכנס למשרדו של מנהל הסניף, והח-זיר לו את כל הכסף, שהוא נתן לר' דוד להשתמש בהם בתל אביב, באמרו: "נתת לי הכסף בשביל העבודה, אבל מכיון שסיימת, חז-רתי מהשליחות ואני לא רוצה לקחת כלום מהכסף לעצמי". המנהל היה המום הרי כל בן-אדם אחר - אפילו היה מסיים העבודה, היה נשאר ומבלה זמנו על ידי חופשה בתל אביב. ולא רק שלא נשאר אלא גם החזיר את כל הכסף.

לוקח הלוואה ומשלם בעצמו

בקשר לעבודתו זו, סיפר הרה"ח ר' משה רבינוביץ ע"ה: בשם יצחק קאפ ע"ה (שהיה נכד למשפחת סמט - משפחתה של צירל אשת ר' דוד) ועבד בבית הדואר ביחד עם ר' דוד, סיפור עליו: כש-עבד בבית הדואר, א' התפקידים שלו כנ"ל היה לבקר הסניפים של בתי הדואר, והראשון שהוא ביקר היה הסניף בבאר שבע, וראה שם שיש הרבה כסף שמנהל הדואר גנב.

ר' דוד ניגש להמנהל, ואמר לו: שאם יחזיר הכסף בתוך ג' ימים, אז הוא כבר יכול לסדר את העניין, אבל אם לא, אהיה מוכרח להגיד את האמת שחסר בהבנק ואז תלך לכלא.

כשר' דוד ראה שהאיש אין בכוחו להחזיר את כל הכסף תוך ג' ימים (בגלל שזוה היה סכום גדול של כסף), לקח ר' דוד הלוואה של סכום זה מהבנק, והוא בעצמו שילם כל הכסף, והמנהל לאחר זמן שילם הכל לר' דוד!

ויצחק קאפ הנ"ל האריך, שרואים מהסיפור שתמיד צריכים לילך על מסירת נפש כדי לסייע 'צו יענעם' [להאחר]. דלא מספיק התפילות והלימודים, וצריכים פשוט לעשות חסד עם עוד יהודי.

ומקרבן לתורה

ייתכן שאדם אחר היה משתכר מהשררה, אך לא כן ר' דוד. כמו בהישיבה בשעתו, המשיך להשפיע ולקרב יהודים לתורה ולמצוות ולא שינה מאורחותיו ומנהגיו. העיד עליו אחד מתלמידיו המובה-

קים, הרה"ח ר' שמואל-אלעזר הלפרין ע"ה שהיה עמו בקשר גם בתקופת עבודתו בבית הדואר:

"לאמיתו של דבר, כשם שבחייו [בתקופת תפקידו בישיבה] סלד ר' דוד מפרסומת ומכל שמץ של 'חיצוניות' והיה יכול לשמש סמל לחסיד 'פנימי', חדור אמת, תמימות וקבלת עול - כך גם עתה. לא שכיח בימינו לפגוש חסיד אמיתי כר' דוד, אדם שהצטיין כאיש אמת, ולכן המושגים של שקר, חנופה ושאר מידות מגונות, היו רחוקים ממנו כרחוק מזרח ממערב.

פעמים רבות נהג ר' דוד לחזור על אימרת אדמו"ר המהר"ש 'חסיד צריך להיות ניכר בכל מעשיו: בלימודו, בתפילתו, בעת האכילה ושתייה, בשינה, בהילוכו ברחוב, בדיבורו וכו'". כך אמר וכך היה הוא עצמו - דוגמא חיה של חסיד למופת, שבכל הליכותיו ניכר היה עליו שחסיד הוא".

בכל 'דרכיך' דעהו

אצל ר' דוד, המושג 'לצאת לעולם הגדול' קיבל משמעות חדשה. שיטתו גרסה: 'תורה בחיים', כלומר: להחדיר את אור התורה בכל חלקי החיים.

בימינו התקבל הדבר כמובן מאליו לאור שיטתו של הרבי נשי"ד לפעול בשיטת 'ופרצת', ולהפיץ את המעיינות חוצה. אבל אז, בשנת תש"י, היה זה חידוש. אך לגבי ר' דוד לא היה יותר טבעי מהדבר, על כל שאלה שנשאל, גם בעניני העולם, היה משיב: 'כש-לומדים חסידות מבינים את הענין'.

הוא היה מוצא לגבי כל אירוע הקשור בעניני העולם - רמז בתורה, עד שהיה מגיע למסקנא שמקור הענין מצוי בתורת הח-סידות.

אינני אלא פקיד בדואר

הרה"ח ר' מנחם שיחי' בלוי (מנחלת הר חב"ד), מספר: "זכיתי שהתפללתי כילד ביחד עם אבי ע"ה באותו בית כנסת שבו התפלל ר' דוד, וגם זכינו לישוב באותו ספסל וכך ראיתי הרבה מהתפילות וה'חסיד'ישע ציור של ר' דוד.

התוועדות בשמח"ת

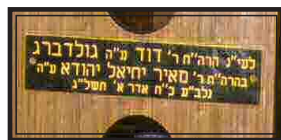
זכורני היטב בא' מה'שמחת תורה'ס, ר' דוד לקח הרבה משקה, וכשהי' "טוב לב המלך ביין", התוועד בצורה לא רגילה - היה משלב נגלה וחסידות וקבלה ביחד - ברמה גבוהה ביותר.

רוב הבתי כנסיות בירושלים היו מסיימים התפילה ביום שמחת תורה בשעה אחת עשרה לערך, אבל בבית הכנסת בעל התניא היו מסיימים, שתיים - שלוש. במילא היו הרבה "עולמ'ישע" שהיו נכנסים לבעל התניא - שול, לשמוע כו', ואני זוכר שבאותו שנה מישהו נכנס להבית כנסת, ושמע ההתוועדות של ר' דוד והתפעל מאד. הוא חזר להבית כנסת בשבת הבאה, והתיישב אצלנו והביע התפעלותו לר' דוד, שפשוט הראה בקיאות בנגלה, חסידות וקבלה!

אמר לו ר' דוד: "ניט איך האב גערעדט, דער משקה האט גער-עדט..." , ר' דוד אמר ש(כאילו) הוא לא יודע כלום ולא דיבר כלום,

פרק חמישי - השפעתו בבית הדואר

פשוט ה"משקה" הוציא ממנו החסידות וכו'. האיש הזה המשיך לשאול ר' דוד: "וואס זיינט איר; א רב, רבי, ראש ישיבה...?" אמר לו ר' דוד: אינני אלא פקיד בדואר..."

לוחית לזכרו
בביהכ"נ ברחוב בעל התניא

בשמעו דברים אלו כמעט התעלף - האברך הנ"ל - על המקום, (מההתפעלות, מכיון שלא היה מקובל בחוגם שאיזה פקיד בבית הדואר מדבר ברמה הזו, ואומר שהוא לא דיבר רק המשקה דיבר...) ואמר שכנ"ר ראה ר' דוד יותר 'גדול' מכל הראשי ישיבות שלו..."

לימוד חסידות כל יום

מן הראוי לציין, אגב, שגם בתקופה זו של חייו שבה עבד בבכית הדואר מעולם לא עבר עליו יום ללא לימוד חסידות, ומי שהכיר אותו ידע שר' דוד לא רק לומד חסידות אלא ממש חי אותה... ר' דוד היה בבחינת 'ספר חסידות מהלך'.

מכתבו להרבי

על אף השפעתו הרבה בקרב עובדי בית הדואר, נראה שכל הענין היה מאד 'זר לרוחו', והיה קשה לו כל הזמן - כביכול - להתרגל לעבודה ששם נמצאים הרבה מאד חילונים, ובמיוחד כשהאווירה הכללית היתה היפך הדת, ולכן הרבה פעמים בכתבו להרבי, ביקש 'רשות' לעזוב משרתו בבית הדואר, או שואל האם עליו להישאר בבית הדואר.

במכתב דלקמן¹ הוא כותב להרבי נשי"ד על התלבטויותיו הרבות בעניני עבודתו, והוא מפרט כל קורות חייו בקיצור. ונראה בבירור איך שהוא כאילו מוסר את עצמו לידי הרבי לכל מה שיעוהו בנוגע לעתידו².

וכך הוא כותב:

"הנני לערוך בזה את שאלתי ולבקש את עצת (ק"כ) [כ"ק] לענין דלהלן, טרם שאגיע אל שאלתי אתן בזה סקירה כללית מחיי:

בשנת תרפ"ז הייתי אז 17 שנה נכנסתי לישיבת תו"א [תורת אמת] ולמדתי חסידות אצל המשפיע ר' אלתר סימחוביץ עד שנת תרצ"א, במשך השנים הללו רכשתי ידיעה בחסידות וזה נגע ללבי.

וגם אחרי שעזבתי את הישיבה והתחלתי במסחר לא עזבתי את הסביבה החב"דית והייתי מקושר מאד להמשפיע ולהישיבה וביקרתי כמעט בכל יום בהישיבה והתפללתי שם ועד שנת תש"ד השתתפתי ולקחתי חלק פעיל בכל ענפי פעולות חב"ד, ואגודת חסידי חב"ד, בכל מסיבות והתוועדות חב"ד, ע"י פירסום הפצת החסידות והמאמרים,

בשנת תש"ד התמניתי ע"י כ"ק . . למשפיע ומשגיח לדא"ח בישיבה, התמסרתי לעבודה זו, והיות שמטבעי הנני רציני, עבד-

(1) שהגיע לידיו, נראה מכמה פרטים, ומתוכן המכתב - שזה אינו המכתב שכתב להרבי אלא מכתב שכתב לעצמו, לבסס עליו את הפ"ג שיכתוב אחר כך להרבי.

(2) אינו ידוע באיזה שנה ומתי בדיוק הוא כתב המכתב הזה, אבל מתוכן מכתבו נראה שכתבו שנתיים לאחר התחלת עבודתו בהדואר, שזהו בשלהי שנת תשי"ב.

תי תמיד יותר ממה שהי' מוטל עלי מצד ההנהלה. לא חסכתי זמן וכחות להרים את קרן הישיבה ובע"ה [ובעזרת ה'] במדה מסוימת עבודתי נשאה פרי,

פרנסתי לא היתה מהישיבה ולא עמדתי לדרוש משכורת יותר גדולה, כי עיקר פרנסתי היתה ממשלוח חבילות לחו"ל שהיתה בשותפות עם ר' אפרים וולף,

לפני כשלוש שנים קרה מה שקרה שאלצני לצאת מהישיבה, ואגיד את האמת שיצאתי מאוכזב מאד, אדם חס על מעשה ידיו, אחרי כל יגיעתי אצטרך לנוד למצוא לעזוב את התלמידים שהיו חביבים עלי במאד ולנוד למצוא טרף לנפשי, אמנם ההכרח לא יגונה,

עברו כמה חדשים ונכנסתי לעבוד בתור פקיד בדואר המרכזי, וכה עברו שנתיים ימים, במשך השנתיים כמובן שהסביבה כאן היא זרה לרוחי ובמדה ידועה משפיע על מהלך הרוח וגורם קרי-רות מה בעניני תורה ועבודה, ומה גם בצרוף הרוגז הצפון בלבי (אל) [על] התרחקוטי מענינים שהם משאת נפשי היינו לפעול על הנוער,

עתה כחותי הגשמיים, היינו הבריאות, לא כ"כ טוב, אני סובל מכאבים בלב, אם אני מתאמץ יותר מדאי הנשימה קצרה, וגם עצם נפשי היינו אותו הרחיפות והחמימות שהי' לי לפעול ולעו-רר, אינו כמו שהי', אולי הוא מחמת העדר ההשתמשות שפועל חלישות,

עם התחלת התפשטות הפעילות החב"דים ובפרט הזורם החב"די וצעירי חב"ד, התחילו ידידי מירושלים, וגם מת.א. [מתל אביב] ללחוץ עלי שאקבל את ריכוז הענינים בירושלת"ו (בירושלים תבנה ותכונן] בידי,

מקודם ביקרו אותי כמה פעמים, ר' דוד חנזין ור' מאיר בלי- זינסקי, זירזוני לקחת את הזורם בידיים אמנם השבותי אותם ריקם, היות שהרגשתי שמצב בריאותי אינו מרשה לי זאת היות וזה טעון עבודה מאומצת ביותר, וגם מצד הבית היתה התנגדות נמ- רצת לעזוב פרנסה שפחות או יותר בסדר ולהכנס בדבר חדש,

ובפרט שהי' לי כבר נסיון מה שקרה לי אחרי עבודה רבה, וכ- פרט שכבר קרה אתי מה שקרה בשבועות האחרונים, הופעל לחץ חזק מצד כל הגורמים ובני[קרו אותי חברי הנהלת צעירי חב"ד] ב"ת"א, בטענם שאין אחר בירושלים שיוכל לרכז את כל הענינים של צעירי חב"ד ומציעים לי המשרה הזאת אחרי זמן העבודה..."

הרבי מעודדו להישאר בדואר

מפליא לראות תשובות הרבי אליו, איך שהרבי עונה לו כמה וכמה פעמים, ומסביר לו על השליחות הגדולה שנפלה בחלקו, ומ- עודדו על אי-עזיבת משרתו בהדואר, ואדרבה להרחיב פעולותיו.

במכתב מהרבי לקראת השנה החדשה - תשי"ג (כנראה זהו המ- ענה למכתבו דלעיל, ו) כך הרבי כותב לו (ראה הצילום³):

(3 להלן ע' 118.

ב"ה, שלהי אלול, ה'תשי"ב.

ברוקלין, נ.י.

הרה"ח [-בכתב יד קודש] הו"ח אי"א נו"נ וכו'

מוה"ר דוד שי'

שלום וברכה! מכ'תבו] נתקבל. [-בכתב יד קודש]

לקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולב"ב [ולבני ביתו] שיחיו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בברכה [חתימת יד קדשו]

[אחרי זה הרבי מוסיף בכתב יד קדשו:] לקחת ע"ע [על עצמו] עיקר הקמת עבודת צאגו"ח [צעירי אגודת חסידי חב"ד] בירות"ו [כירושלים תבנה ותכונן] - כענין טפל למשרתו עתה, אין נראה לי. ולעזוב משרתו הקלה, לפ"ע, [לפי ערך] ג"כ ל"נ [גם כן לא נראה] לי ובפרט שב"ב [שבני ביתו] מתנגדים לזה.

ישנם עוד מכתבים מהרבי אליו, וכנ"ל הרבי מעודדו להישאר בתפקידו. במכתב כללי-פרטי מיום כ"ד טבת תשכ"ח, מוסיף הרבי בכתב יד קדשו (ראה הצילום⁴): "... כן - להשתדל להמשיך בעבודתו בדואר".

(4) להלן ע' 119.

במכתב אחר מהרבי ביום ערב שבת קודש פ' בא אל פרעה, תשכ"ט, הרבי כותב מכתב מאד ארוך, אבל בסוף המכתב מוסיף (ראה הצילום⁵): נ.ב. ז"ע [זה עתה] נתקבל הפ"נ מיום ההילולא (שיקרא בעת רצון על הציון הק'ודש) והמכתב שלאחריו. וכמ-ענתי מאז - לא נראית לי עזיבת משרתו בדואר, ומכמה טעמים.

גולדברג צודק

עוד סיפר הרה"ח ר' שמואל-אלעזר הלפרין ע"ה: "באחת הפעמים שליוויתי את ר' דוד לכותל המערבי, סיפר לי שהציעו לו משרד עם כשמונים עובדים תחת פיקוחו. ושם עבדו מטעמי צניעות רק גברים. 'היה זה עקרוני לגבי, ומעולם לא ויתרתי על כך'.

פעם ניסה אחד מחברי הנהלה, שהיה 'להכעיס'ניק', להכניס אשה למחלקה שלי. דרשתי לקיים בענין ישיבת הנהלה, ובמהלכה קמתי והכרזתי: "אני במחיצת אשה לא אשב לעבוד. נקודה". מיד קראו כל החברים פה אחד: 'גולדברג צודק', ובכך הסתיים הענין..."

אל יבוש מפני המלעיגים

עם כל אלה, יחסו החם להזולת לא מנע אותו מלקיים מצות "הוכח תוכיח את עמיתך" במובנה הפשוט, אולם, תמיד עשה זאת ביחידות וברוח טובה מבלי להשפיע לרעה חלילה על קשרי הידידות שבינו ובין האדם שהוכיח.

"הוא הוכיח", סיפר אחד ממקורביו, "אבל האמת היא שר' דוד

(5) להלן ע' 120.

תשורה מחתונת מענזי ודבורה גולדברג

לא היה צריך להכביר מילים כדי להשפיע על מישהו. עצם אישיותו הקרינה עליך תחושת ביטחון וגאווה ביהדותך, כך שההלכה 'אל יבוש מפני המלעיגים' היתה אצלו קלה מאוד לביצוע."

מכובד בסנדקאות בברי"מ
של בנו של א' מהעובדים בדואר

באותה תקופה, רבים משומרי התורה והמצוות במשרדי הממשלה הת-ביישו להיות "דתיים" בגלוי, אם מחשש שי-תנכלו להם ואם מסי-בות אחרות. ר' דוד ניפץ לפחות בעיני קרוביו ומכריו את החשש המ-דומה הזה. הוא היה יהודי חרדי המקפיד על קלה כחמורה בגלוי ובפומבי ועודד בכך רבים אחרים לנהוג כמותו.

מספר ידיד שעבד איתו בדואר: "כשר' דוד היה רואה למשל פקיד זוטר חומק בצנעא לכיור, מוציא בחשאי ובחיפזון כיפה ונו-טל ידיו לסעודה, היה מושך אותו הצידה ומעורר אותו להתגאות במעשיו והדיבורים הללו השפיעו. ועוד איך..."

פעם הבחין באחד העובדים שכאשר ניגש לשתות מים, שלף מכיסו בהיסוס ובצנעא כיפה וחבש אותה לראשו ובירך "שהכל". ר' דוד ניגש מיד לאותו עובד והעמיד אותו על החומרה שבבושה "מפני המלעיגים". הדברים השפיעו על האיש והוא שינה את מנה-

כך, לאט לאט, גילה בין העובדים שומרי מצוות נוספים שב- זכותו חדלו להסתתר ולהסתיר את זהותם הפנימית. הוא הדליק בקרב עובדים רבים את הניצוץ של "ויגבה לבו בדרכי ה'" ובמשך זמן קצר נוסד בבית הדואר מנין לתפילת מנחה ולאחריו שיעור תורה בצוותא, ורבי דוד הפך להיות הדמות הנערצת ביותר בקרב העובדים.

אין פלא איפוא שעמידתו התקיפה על דעתו וזכויותיו בדבר שמירת הדת, עוררה את חבריו הדתיים לעבודה - בעיקר את אלה שלקו בנחיתות והתביישו להפגין את "דתיותם" - ללמוד ממנו ולזקוף קומה.

חבריו לעבודה, ואפילו אלה המכונים "חילוניים", העריכו אותו מאוד ובסופו-של-דבר שכחו את התנגדותם ובלעו בצמא את דבריו בנושאי תורה וקיום מצוות.

מבצע תפילין

שנים רבות היה מניח תפילין למנהלי בית הדואר ופקידיו (לא לפני שננעלה היטב הדלת מחשש לעינא בישא). וכך היה נוהג: כמעט כל יום בבוקר היה מכניס פועל (ואפילו ה'חילוני' ביותר כביכול) לתוך המשרד שלו, סוגר את הדלת, ואומר לו: "תשמע, אף אחד לא מסתכל עכשיו, אולי תניח תפילין...". כמובן שהם נכנעו, והצליח על ידי זה לקרב כמה וכמה לקיום מצות תפילין בפרט, ולקיום תורה ומצוות בכלל, ויש לציין שזה היה כמה וכמה שנים

לפני שהרכי יצא עם מבצע תפילין.

מערכת שיעורים בבית הדואר

בשלב יותר מתקדם החל ר' דוד לפתח במקום עבודתו את מערכת השיעורי תורה ופעילויות רוחניות נוספות. בסופו-של-דבר הקים בחדר מסוים בבנין בית הדואר, בית-כנסת של ממש שהתקיימו בו מנינים לתפילות שלוש פעמים ביום.

גם היום תופעה כזו עדיין לא לגמרי מקובלת, על אחת כמה וכמה באותם ימים, שבהם אדם היה צריך הרבה כוחות-נפש כדי שלא להתבייש באמונתו.

תכונותיו המיוחדות

ובכל-זאת, כל מכריו וחבריו לעבודה מודים שכל מי שבא במגע עם ר' דוד רחש לו כבוד והערצה. כששואלים אותם מה היה הקסם האישי של ר' דוד ששבה את הסובבים אותו והשפיע עליהם, כולם מתקשים לענות. היה זה כנראה מכלול של תכונות שחברו באישיות אחת.

אחדים למשל מדגישים את היושר שלו, אחרים את חכמתו ואמרותיו, אחרים את אמינותו ("אדם ש'כן' שלו 'כן', וה'לא' שלו 'לא'").

אוהב שלום ורודף שלום

הרבה פעמים כשהיה איזשהו מחלוקת בין העובדים, כולם ידעו

שאם רוצים להגיע לפשרה טובה לשתי הצדדים, הכתובת הנכונה היא ר' דוד.

הגה"ח ר' טובי'
זילברשטראם שליט"א

וכך סיפר הרה"ח ר' טובי' זילברשטרום: "פעם נכנסו אל ר' דוד ב' עובדים שנחלקו באיזשהו ענין. מתוך המחלוקת, אחד מהם נתן לר' דוד מכה נגד לבו. והוזקק להיות בבית רפואה לכמה ימים. שני אנשים האלו לא עזבו את מטתו כל זמן שהיה בבית הרפואה. ושימ-שו אותו עד שנעשו ידידים הכי טובים".

מסדר פרנסה ליהודים רבים

יהודים רבים חסרי פרנסה סודרו על ידי ר' דוד בעבודה בדואר והתפרנסו בכבוד. יושרו ודביקותו במטרה כמו אצילותו והתנהגו-תו עם חבריו שאינם שומרי תורה ומצוות, הקנו לו שם.

ציור של חסיד

בהתקופה שבו היה ר' דוד הולך לעבודה ברגל, יש כאלו שזו-כרים הציור שלו, שהיה בעל הדרת פנים, ושיעור קומה, וכשהוא הולך ברחובות העיר.

גם יש שזוכרים: שלפעמים היה הולך עם עיתון ביד, ומסתכל על הכותרות, ובזה הסתיים התעניינותו בהחדשות, חוץ מזה לא שאל ולא רצה לדבר על פוליטיקה והדומה, בזה כבר 'יצא ידי חובתו'. ואילו אחרים זוכרים שתמיד ראו את ר' דוד הולך לעבודה

תשורה מחתונת מענדי ודבורה גולדברג

עם ספר המאמרים ביד, או של הרבי נשי"ד או של הרבי הריי"ץ.

מחזיר בתשובה

על פעילותו בקירוב ליהדות במסגרת עבודתו שמעו בני המ־שפחה סיפורים רבים, בעיקר לאחר הסתלקותו בימי השבעה. א' סיפר שבזכות ר' דוד חזר בתשובה, התחיל להניח תפילין מדי יום ובשלב מתקדם יותר החליט לשלוח את בנו ללמוד בישיבה.

מקרב לחסידות

חבר אחר לעבודה שהשתייך לחוג חסידי מסויים הושפע מר' דוד עד כדי כך שהחל ללמוד חסידות והתקרב לחב"ד. ברבות השנים עקר החבר לבלגיה אבל המשיך בקשר מכתבים עם מקרבו. הנה קטע קצר ממכתב שכתב לר' דוד: "מכתבך... קראתיו פעמיים ושלוש בעיון ובסיפוק נפש. יותר ממה שכתוב בו קראתי בין שורותיו כי די שם למבין... הנני מרגיש הרבה בחסרון חברתך. חברך וידידך וגם תלמידך. ד"ש לכל החברים בעבודה...".

שוחחים בענייני אמונה

מספר בנו הרה"ח ר' יעקב שלמה שיחי: א' מהציורים שתקוע בזכרונני מימי ילדותי, הוא: אבי עומד על א' מהמדריגות של גרם מדר-

ר' יעקב שלמה ובנו ר' יחיאל, ונכדיו החתן מנחם מענדל, דוד ושמעון

פרק חמישי - השפעתו בבית הדואר

גות בבית הדואר, שוחח ומתווכח עם חילוני(ים) על עניני אמונה, תורה ומצוות ומקרב לבם לשמים.

מה אם זה נוגע בהצלת הבן-יחיד?

בין הסיפורים ששמעו בני המשפחה לאחר פטירתו, היה אחד שתיאר פגישת עבודה עם כמה פקידים בכירים, חברים לעבודה, שבה השיחה הוסכה לעניני דת. החברים טענו שהם מודים באמי-תותה של התורה, אלא שקשה להם לקיים מצוות.

פנה ר' דוד לאחד מהם ושאל אותו:

-אמור לי, אם יעירו אותך משנתך העריבה בלילה סגרירי ויב-קשו ממך לצאת החוצה למטרה מסוימת, האם תסכים?

- ודאי שלא, ענה הלה.

- אך אם יספרו לך שרק בכך תלויה הצלת חייו של בנך יחידך, האם תלך?

- מובן, מה השאלה?

- רואים אתם? סיים ר' דוד, הקושי או הקלות בעשיית פעולה מסוימת תלויים רק בגורם אחד - יחסו של האדם למעשה הזה...

"בשיחות-נפש כאלה, ר' דוד השפיע על כולנו", אמר המספר, "ובדיעבד אני רואה באיזו סבלנות הוליך אותנו ר' דוד לאט-לאט ובביטחון לקיום חיים יהודיים".

אין לנו אחר כמוהו

בסוף ימיו - של ר' דוד - אמר מנכ"ל משרד התקשורת מר סורוקר לפקידיו: "התפללו שר' דוד יהיה בריא, כי אין לנו אחר כמוהו...".

"יגידו עליו בהספדים מה שיגידו", אמר ב'שבעה' אחד העובד-דים הבכירים במשרד בית הדואר, "יש עובדה אחת שמעידה על ר' דוד ע"ה יותר מאלף מילים. השפעתו עלינו היתה גדולה עד כדי כך, שגם עכשיו, לאחר שנפטר, אני, והחברים שאותם קירב, ממשיכים ללמוד במערכת שיעורי התורה והתפילות בציבור שר' דוד הקים בתוך בית הדואר...".

עוזר לשני

עוד סיפור שסיפר אחד מחבריו של ר' דוד בימי ה'שבעה' לפ-טירתו: הייתי בשעתו מנהל סניף בית הדואר בעיר מסוימת. ר' דוד הגיע אלי בתפקידו כמפקח על מחלקת הכספים הארצית של בתי הדואר, וגילה שהעלמתי סכומי כסף גדולים מקופת הסניף.

כשסיפרתי לו שלא עשיתי זאת בגלל גניבה, אלא שקניתי דירה ולא היה לי במה לשלם, אמר לי שהוא מבין מדוע נכשלתי והרגיע אותי שלא אדאג. הוא הבטיח לי שלא יספר לאיש, וסיכמנו שמדי חודש אשלם לבית הדואר סכום מסוים עד שאחזיר הכל.

מאותו יום רק הוא, אני והמנהל הראשי של בתי הדואר בירושלים ידענו על כך, ודעו לכם: עד היום אני מחזיר את הכסף

פרק חמישי - השפעתו בבית הדואר

כתשלומים חודשיים מבלי שאיש יידע על הענין.

לא מסוגל לשבת מולו בלי כיפה

ר' מרדכי גולדברג

מספר בנו הרה"ח ר' מרדכי שיחי' (משפיע אנ"ש בכני ברק), שקרה פעם שביקר בבית הדואר אצל אביו, בעת ארוחת הצהריים. כר"גיל, בכל יום היו העובדים נוטלים הפסקה לאכול. וראה איך שלפני שה"חילונים" ישבו לסעוד, הוציאו כיפות מכיסם והניחו אותם על ראשם.

אחד מהם שישב אצל ר' מרדכי אמר לו, בהצביעו על ר' דוד: "בגלל האיש הזה אנו מניחים כיפות. אנחנו לא מסוגלים לישב מולו בלי כיפות..."

וזהו רק סיפור א' מני רבות על גדלותו, צדקותו ותמימותו הרב שהשפיע על אחרים, באופן ישיר או בדרך עקיפה, פשוט כתוצאה על היותו איש אמת שלא התפעל משום דבר וכפתגם חכמינו ז"ל: "ניכרים דברי (- איש) אמת".

מימין לשמאל: חתנו אלימלך בארנשטיין; בנו מרדכי; ור' דוד

מסדר הכל - בתנאי שישמור תומ"צ

כאמור, ר' דוד עמד בראש מחלקת הכספים של בתי הדואר. אחד התפקידים שהעמיסו עליו היה, שהיה צריך לנסוע

תשורה מחתונת מענזי ודבורה גולדברג

ברחבי ארץ הקודש, לבקר בכל סניף של בתי דואר, ולברוק אם הכסף שנמצא שם מתאים עם מה שכתוב בספרי החשבונות (כידוע שבאותם ימים עדיין לא היה מחשב).

מתחילה לא הסכים ר' דוד לתפקיד זה, וטעמו היה לפי שאולי ימצא באחד הסניפים שחסר כסף (עקב מעילה של אחד הפקידים שם), והוא יצטרך לדווח על זה להנהלה הראשית של בתי הדואר, וזה אומר שהפקיד ההוא יועמד לדין בגללו, וח"ו למסור איזו מסי-רה על יהודי. אמנם בלית ברירה לקח על עצמו גם תפקיד זה, וקיווה שהכל ילך בשלום.

בכל הסניפים שביקר לא מצא משהו חשוד, עד שהגיע לאיזה בית דואר סמוך לחיפה, והבחין שהיה חסר שם סכום נכבד של כסף.

ר' דוד ניגש למנהל סניף בית הדואר והבהיר לו שיודע מה קורה פה (כלומר, שמצא שהמנהל הוא זה שגנב כסף רב מקופת בית הדואר), והתנה עמו שאם הוא מסכים ומחליט בנפשו, שמהיום והלאה יתחיל להניח תפילין בכל יום, לשמור שבת ויקפיד על כשרות, וגם יתן "תקיעת כף" על זה, אז הוא יסדר את כל הענינים.

האיש אכן הסכים לכל הנ"ל, ובו במקום החליט להתהפך ליהודי שומר תורה ומצוות, ור' דוד אכן סידר הענינים, וכמובן - מבלי לשקר ח"ו (לדוגמא, אם הסכום שחסר הי' 10,000 ש"ח - הוא דיווח שהי' חסר 10 ש"ח. דבכלל מאתיים מנה).

ר' דוד אף פעם לא סיפר זה, רק אחרי פטירתו, בעת שישבו

'שבעה' עליו, הגיע לנחם גם מנהל הסניף ההוא, וסיפר את כל הנ"ל - סיפור התקרבותו ליהדות.

מצה שמורה לפסח

מספר בנו הרה"ח ר' יעקב שלמה שיחי': הרבה שנים לפני חג הפסח הגיע אלי אבי וביקש ממני ללכת בשליחותו, לתת מצה שמורה לאנשים חילונים שהוא הכיר (מבית הדואר), ומכיון שגדלתי במאה שערים ובפרט בשנים ההם, לכן דיברנו רק אידיש, ואבי היה צריך ללמד אותי כמה משפטים בעברית להגיד בשמו דברי ברכה ושלוש לאנשים האלו.

וזכורני איך שפעם לפני חג הפסח, בהיותי עוד ילד קטן, שלח אותי אביו עם חבילה של מצות שמורה, לביתו של אחד העובדים תחת פיקוחו בבית הדואר (שלא היה חרדי), והגיד לי מה לומר כשאגיע לשם. הוא "לימד" אותי "דרשה" שלימה מה ואיך לדבר, באופן שיגרום לקידוש השם.

וה"דרשה" אכן היה בהצלחה, מכיון שכל בני הבית הקשיבו בהקשבה מיוחדת למה שאמרתי, ונהנו מאד, והודו לי על המצות. וגם הביעו התפעלותם הרבה, באמרם: "אהה!! זה מ'דוד'... איזה איש טוב לב, איש אמת...".

לא לעבור על דאורייתא

עוד סיפר הנ"ל: הרבה פעמים הלך אבי וקנה ונתן להחילונים שהכיר מכוונות גילוח, מכיון שבין כך בכוונתם לגלח את זקנם, הרי

תשורה מחתונת מענזי ודבורה גולדברג

על כל פנים שהם יעשו את זה באופן הנ"ל, שהוא רק אסור מדרבנן ולא מדאורייתא.

ספרים מקצועיים - סט ש"ס

בתו מרת שרה שתחי' בור-
נשטיין סיפרה: אבי היה מקבל
סכום כסף מסוים מידי שנה
בשנה כבונוס בשביל עבוד-
תו (וכמובן קיבל יותר מכו-
לם להיותו מבחירי העובדים

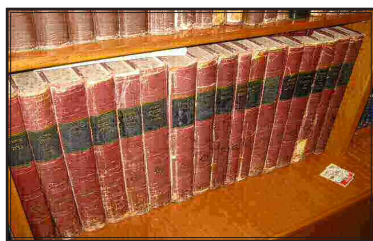

בחתונת בתו מרת שרה בארנשטיין

שמה, ובפרט כשעלה לגדולה להיות היושב ראש של מחלקת הכ-
ספים), ובנוסף לזה היו גם נותנים כסף עבורו לקנות ספרים כל
שנה. הם קראו לזה ספרים מקצועיים, ז.א. שהיו נותנים כסף כדי
לקנות ספרים שעוסקים בהמלאכה שבה עובדים.

כנ"ל, שבאותם ימים לא היה בבתים כל כך ספרים, אבל בה-
דואר היו נותנים. אבל ר' דוד אמר, לשם מה אני צריך עוד ספרים
על חשבונות. מה עשה עם הכסף הזה? הוא היה קונה ספרי קודש

לביתו! וכל שנה ושנה הגדיל והר-
חיב את הספריה הקטנה שהיה לו,
עד שלאט לאט היה ארון מלא של
ספרים. ילדיו עדיין זוכרים את
השמחה הגדולה ששררה בביתו
כאשר אסף מספיק כסף לקנות סט
של ש"ס.

הש"ס של ר' דוד

חשוב לציין, שבימים ההם לא היה מצוי כלל שיהיה למישהו ספרים פרטיים (חוץ מסידור, חומש כו'). אלא הסדר היה, מי שרצה ללמוד מסכתא של גמרא, לקח את הגמרא מבית הכנסת, למד והחזיר... אבל שיהיה למישהו ש"ס שלם היה ממש נדיר.

עוזר לאשתו

עוד סיפרה הנ"ל: בדואר נתנו לו שבועיים בשנה חופש, אז הוא לקח את זה וסידר באופן שכל ערב יום טוב, ערב ראש השנה, ערב יום הכיפורים, ערב סוכות, ערב פסח וכדומה לא ילך למלאכה. במיוחד כדי שיעמוד במטבח ויעזור לאמי לבשל ולהכין לכבוד יום טוב.

ואז לא היו כל המכונות להקל על העבודה, והכל היה בעבודת יד. היינו צריכים - לדוגמא - לקנות דג מהשוק, ולפתוח בעצמנו ולנקות, שזה היה עבודה מאד קשה. והוא היה עושה את זה בשמחה להקל על האמא בעבודתה.

חסידות שולל הרגשת הישות

נכדו הרה"ח ר' אריה שיחי' גולדברג (כיום גר בירושלים, ומכהן כמנכ"ל מרכז רבני אירופה), מספר: כשעלה לגדולה, הרי מצד גודל 'דרגתו' היו שולחים אליו לימאזין (!) כל בוקר לקחת אותו מביתו לעבודה, אבל ר' דוד, להיותו 'מושפע' מחסידות, השולל הרגשת ישות וכו', בפירוש לא הסכים שיקחו אותו מביתו ממש אלא 'האט זיך איינגע'עקש'נט' שהרכב יחכה לו לפחות במרחק של רחוב, שעל כל פנים יצטרך ללכת ברגל קצת.

הרה"ח ר' אברהם שיחי' דרוק מספר:
אני זוכר בהבר מצוה של א' מבניו של
ר' דוד (כמדומני שזה היה של ר' יחיאל
ע"ה), באו הרבה עובדים (חילונים) ולב-
שו כיפות, וכיבדו אותו מאד.

שני מימין בנו ר' יחיאל

ולסיים, מספר אחד האנשים 'שלו': "דוד
היה טיפוס מיוחד במינו - מין צירוף נדיר של אדם שמקרין עו-
צמה פנימית על כל הסובבים אותו, סולד לחלוטין מכל צליל של
זיוף האמת, צביעות או התחסדות, אחד שאהב רק רגשות מקוריים,
כנות ותמימות כפי שמצא אותן בדרכי החסידות. כל אלה משכו
אותנו אליו בחבלי אהבה, שמהם נסללה הדרך לקירוב לבבות
לתורה ולמצוות".

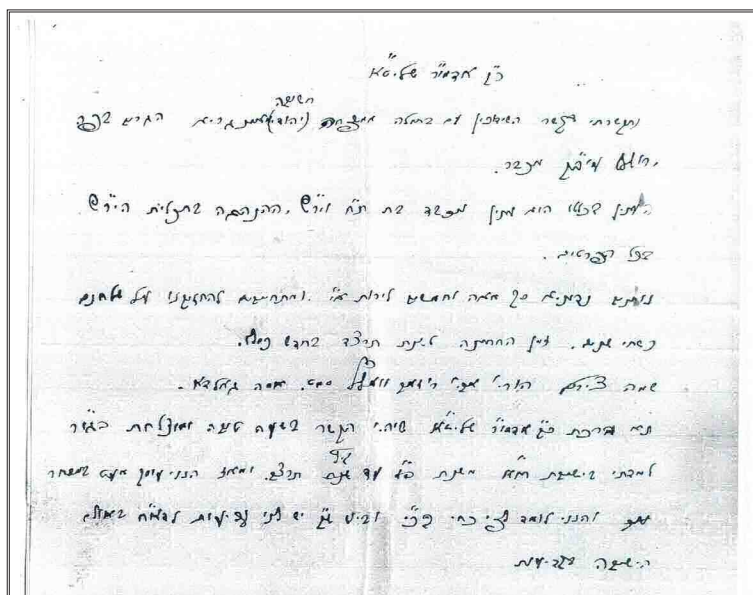

פרק שישי

הוספות -

מכתבי רבותינו נשיאנו

פרק שישי - מכתבי רבותינו ושיאנו

מכתבו של ר' דוד לכ"ק אדמו"ר הריי"ץ בו מבקש ברכה על שידוכו

פענוח המכתב:

כ"ק אדמו"ר שליט"א
נתקשרתי בקשר השידוכין עם בתולה ממשפחה (יהודי) חשובה מאונגריא הגרים בפה
ירושלים ירושלים עיה"ק [עיר הקודש] מכבר.
הענין בכללו הוא ענין מכ[ן] בד בת ת"ח ויר"ש [תלמיד חכם וירא שמים], ההנהגה
בתכלית היר"ש [היראת שמים] בכל הפרטים.
נותנים נדוניא סך מאה וחמשים לירות א"י [ארץ ישראל]. ומתחייבים להחזיקנו על
שלחנם כשתי שנים, זמן החתונה לשנת תרצ"ד בחדש כסלו.
שמה צירל, הורי"י [אבי' ר' זאב וואלף סמט, חיה גאלדא.
ונא ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א שיהי' הקשר בשעה טובה ומוצלחת בגו"ר [בגשמיות
ורוחניות]
למדתי בישיבת תו"א [תורת אמת] משנת פ"ז עד קיץ תרצ"ב. ומאז הנני עוסק מעט
במסחר והנני לומד לפי כחי בכ"י [בכל יום] וביום ש"ק [שבת קודש] יש לנו קביעות
לדא"ח באולם הישיבה בקביעות.

פרק שישי - מכתבי רבותינו נשיאנו

מכתב כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, תשרי ה'תשי"א

פרק שישי - מכתבי רבותינו נשיאנו

גולדברג-ירושת"ו
RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מוחס מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין נ. י.
ב"ה א' סיון ה'תשי"ז
ברוקלין

שלום וברכה!
במענה על מכתבו מכ"ו אייר, בו כותב סכרהו ע"ד
העזקה ממקומו עתה ולהתיישב בכפר.

ומובן שלכל לראש צריך לברר אצל הרופא היודע מצב
כ"כ שיחיו אין ישפיע שינוי זה על הכריאות, שלא רק הנוחיות שנגיס
סם, אלא גם הסכיבה, המונה של עיר וכו' וכו'. ומובן שהתיישבות בכפר
כאה בחטבו-בכפר חב"ד, ולפי זכריו שהתיישבות בכפר אחר יש לסדרה
ע"י השקעה של כמה אלפים לירות, כסח גם בכפר חב"ד יש אפשרות זו.
ואדרבה, והעיקר ככל הנ"ל, אשר אף שמסכים הנני במאה אחרו לנמוקו
ווצננו לעזוב הסכיבה הח' לונניה כה נמצא, הנה לכל לראש צריך להעני
אידות אפשריות ניצול כשרונותיו כישיבת חורה אמת-בה למד ושנמצא
כסביבתה וירושת הוספה כה ופעולה. וכודאי עכ"פ לענין בזה בשימת
לב הדרושה. ויולי.

בברכה בנוסח הרב הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר
לקבלת החורה בשמחה ובפנימיות

מכתב כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, א' סיון ה'תשי"ז

אַזאַ טוֹד יִהְיֶה הַדִּינֵן
 דִּינֵן עֵי עֵי
 עַל יִסוּסֵי הַתּוֹרָה וְהַצְּדָּקָה
 דִּי חַיִּים אַלְמוּדֵיהֶם קִפְּ

א
 ב
 ג
 ד
 ה
 ו
 ז
 ח
 ט
 י
 כ
 ל

חן על השתתפותכם בשמחתנו
 מענדי ודבורה גולדברג